

BN Bunjevačke Novine

www.bunjevci.net

Subatica, oktobar 2026. - Godina XXII - Broj 256 - Cina: 50 dinara

ISSN 1451-2505

9 771451 250009

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine

National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

BUNJEVAČKI
INFORMATIVNI CENTAR

Novinsko-izdavačka ustanova
„Bunjevački informativni centar”
Redakcija „Bunjevački novina”
i dičijeg lista „Tandrčak”

Telefon: 024/523-505; e-mail: bic@bunjevci.net

Pratite nas i na internetu: www.bunjevci.net

Gledajte TV emisiju na bunjevačkom jeziku

„Spektar”

Radio-televizija Vojvodine, drugi program, nedjeljom od 17,30 sati

Bunjevački nacionalni praznici:

2. februar, *Dan Velikog prela*

23. februar, *Dan izbora prvog Nacionalnog savita*

15. avgust, *Dan Dužijance*

25. novembar, *Dan Velike narodne skupštine Srba,
Bunjevaca i ostali Slovena*

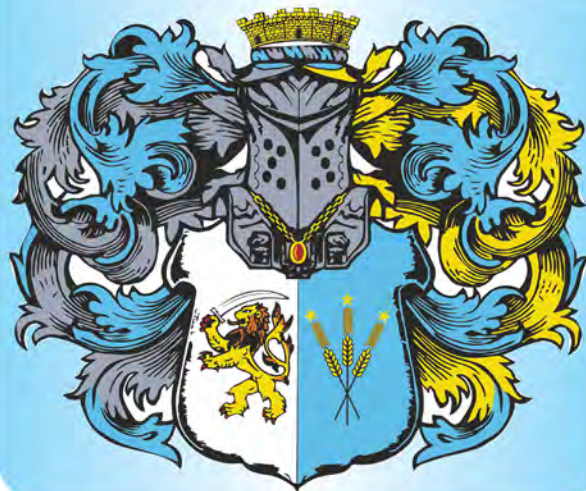
PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA
IZ OBLAKA RAŠIRILA KRILA,
OJ BUNJEVČE PROBUDI SE SADA
STAREŠINO SUBATICE GRADA.

MENE MATI UČILA PIVATI
PIVAJ SINE DA BUNJEVCI ŽIVE,
NEK NAM ŽIVI NAŠA MILA BAČKA,
TAMBURICA, PISMA BUNJEVAČKA.

NE ZOVEDO SAMO BOGATAŠE
VEĆ I DRUGE STANOVNIKE NAŠE,
JA SAM SINAK SUBATICE GRADA
NE DAM VIŠE DA MOJ NAROD STRADA.

BUNJEVAČKA SVEČANA PISMA

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR” POMOGLI

MINISTARSTVO
KULTURE
REPUBLIKE
SRBIJE

POKRAJINSKI
SEKRETARIJAT
ZA INFORMACIJE
AUTONOMNE
POKRAJINE
VOJVODINA

Glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina XXII Broj 256

Oktobar 2026.

Cina 50 dinara

Izlazi prve nedilje u misecu

Izdavač:

NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI
CENTAR” - Subatica

Osnivač izdavača:

NACIONALNI SAVIT BUNJEVAČKE
NACIONALNE MANJINE

Direktor NIU „BIC”:

Lazarela Marjanov

Nadzorni odbor:

Veljko Vojnić, Ružica Parčetić
i Tamara Babić

Glavni i odgovorni urednik

„Bunjevački novina”:

Nikola Stantić

Redakcija:

Nikola Stantić (novinar i lektor)

Ksenija Stojičić (gradska hronika)

Tamara Babić (kultura)

Miroslav Vojnić Hajduk (kultura i tradicija)

Siniša Tikvicki, Bojan Mihajlović

(on-line izdanje)

Stalni saradnici:

Ana Vojnić Kortiniš, Nikola Ostrogonac,

Eva Kovač Peckaj, Tihomir Kujundžić Matković,

Ružica Parčetić, Ivan Katančić

Tehnički urednik:

Nikola Stantić

Fotografija:

Nikola Stantić

Naslovna strana:

Izbori za nacionalne savite

Adresa:

Trg cara Jovana Nenada 15/2,
24000 Subatica

Telefon/fax: 024 523-505

e-mail: bic@bunjevci.net

Štampa:

Rotografika Subatica

Tiraž:

1.000

Dizajn:

Studio Trid Beograd

Distribucija:

„Press international” - Novi Sad,
„Centrosinergija” d.o.o. Novi Beograd

Poštivana čeljadi,

Prid nama su izbori za nacionalne savite nacionalni manjina. Za pripadnike nacionalni manjina to je važan demokratski trenutak i prilika da, neposrednim izborom svoji predstavnici, učestvuju u odlučivanju o pitanjima koja su od posebnog značaja za očuvanje i razvoj njihovog nacionalnog identiteta. Izbori predstavljaju mogućnost da pripadnici zajednice izaberu ljude kojima će poviriti odgovornost da u narednom periodu zastupaju njeve interese i rade na ostvarivanju prava koja im pripadaju.

Pridstojeći izbori prilika su da svaki pripadnik bunjevačke nacionalne zajednice iskoristi svoje demokratsko pravo – da bira, al i da bude biran. Za ostvarivanje ovog prava potrebno se upisat u poseban birački spisak.

Svaki izbor nosi i odgovornost. Odgovornost je, prija svega, prema sopstvenoj zajednici, njezinim potrebama i budućnosti. Prid Bunjevcima je mogućnost da svojim glasom učestvuju u određivanju pravca kojim će se njeva nacionalna zajednica razvijati u narednom periodu. To se posebno odnosi na četiri oblasti u kojima nacionalni savit ostvariva svoje nadležnosti –

kulturu, obrazovanje, službeni upotrebu jezika i pisma, te informisanje.

Upravo zato važno je da izborima pristupimo ozbiljno, odgovorno i sa svišću o njegovom značaju. Svaki glas predstavlja dio ukupne odluke zajednice o tom kome će bit povirena odgovornost za njezin rad u narednom mandatu. Demokratski izbor podrazumijeva različita mišljenja, programe i poglede, al i pravo svakog pojedinca da slobodno odluči kome će ukazat povjerenje. „Bunjevačke novine” će, ko glasilo bunjevačke nacionalne zajednice, dat maksimalan doprinos da izbori za NBNM proteknu u fer i demokratskom okruženju, nuz pravovremeno i objektivno informisanje naši čitalaca o svim važnim aspektima izbornog procesa. Naša uloga jeste da otvorimo prostor za informacije, različite stavove i predstavljanje programa, kako bi svaki birač mogao donet odluku na osnovu dostupni i relevantni informacija. Prid nama je, dakle, prilika da svojim učeskom pokazemo koliko nam je stalo do budućnosti naše zajednice, jel svaki pripadnik bunjevačke zajednice ima pravo da bira, odgovornost da odlučiva.

Strana 4-5

Strana 7-8

Strana 8-9

Strana 14-15

Strana 17-18

Strana 18-19

Sadržaj

4-5

Manjine biraje nacionalne savite

8. novembra

7-8

O diskriminaciji se ne smi čuti,
već je triba prijaviti

8-9

Za plodniju saradnju s obadvi
strane granice

14-15

Kad se spoje ljubav i inat

16

Bunjevački – kroz jezik, običaje i
iskustva

17-18

Decenije oko prirode i umitnosti

18-19

Kad se iskustvo podili

22-23

Praznik ukusa i tradicije

List je upisan u Registar javnih glasila Agencije za privredne registre Republike Srbije pod registarskim brojem: NV000430
COBISS SR-ID 133482759

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad
659.3(=862)

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine” pritplatite se na nji.

Godišnja pritplata je 600 dinara (sa ptt troškovima).

Platit možete na naš tekući račun: 200-2642360101825-19 (Poštanska štedionica)

sa naznakom za pritplatu.

Godišnja pritplata za inostranstvo je 20 evra.

Posli uplate nazovite nas kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

MINISTAR ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I DRUŠTVENI DIJALOG
RASPIŠO IZBORE ZA NACIONALNE SAVITE NACIONALNI MANJINA

Manjine biraje nacionalne savite 8. novembra

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u tehničkom mandatu **Demo Beriša** raspisao je 18. septembra izbore za članove nacionalni savita nacionalni manjina za 8. novembar ove godine.

Na izborima će učestvovati pripadnici 23 nacionalne manjine. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog je 16. septembra privremeno zaključilo posebne biračke spiskove i utvrdilo da je 21 nacionalna manjina ispunila uslove za neposredne izbore – albanska, aškalijiska, bošnjačka, bugarska, bunjevačka, vlaška, grčka, egipatska, mađarska, makedonska, nemačka, poljska, romska, rumunska, rusinska, slovačka, slovenačka, ukrajinska, hrvatska, crnogorska i češka nacionalna manjina. Pripadnici goranske i ruske

Demo Beriša, ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u tehničkom mandatu, raspisao je izbore za nacionalne savite nacionalni manjina za nedilju, 8. novembar

nacionalne manjine svoje predstavnike biraće putom elektorske skupštine.

Nakon potpisivanja Odluke o raspisivanju izbora za članove nacionalni savita nacionalni manjina Beriša je na konferenciji u Palati Srbija podsetio da nacionalni saviti nacionalni manjina predstavljaju važan oblik manjinske samouprave i da imaju značajna ovlašćenja u oblastima kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisama.

– Ovi izbori omogućavaju pripadnicima nacionalni manjina da neposredno na putu elek-

torske skupštine izaberu svoje predstavnike i učestvuju u odlučivanju o pitanjima važnim za njevu zajednicu – istako je Beriša i poručio da će resorno ministarstvo nastaviti pružati podršku sprovođenju izbornog procesa, nuz puno poštovanje zakona, izborni procedura i prava svi učesnika.

Pozvo je pripadnike nacionalni manjina da se upišu u poseban birački spisak kako bi iskoristili pravo da učestvuju na izborima i budu birani odnosno biraju članove nacionalnog savita svoje nacionalne manjine.

– Virujem da ćemo i ovim iz-

borima pokazat da različitosti mogu bit naša snaga i da svaka nacionalna zajednica ima svoje mesto i priliku doprineti društvu u kojem živimo – zaključio je Beriša.

Sva dokumentacija neophodna za elektorske izbore biće dostupna na sajtu Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, a dokumentacija za neposredne izbore na sajtu Republičke iz-

borne komisije. Redovni izbori za članove nacionalni savita nacionalni manjina u Republici Srbiji održavaju se svake četiri godine koliko, prema Zakonu o nacionalnim savitima nacionalni manjina, traje

mandat jednog saziva nacionalnog savita.

(info: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog)

N. S.

PRIDSTOJE IZBORI ZA NACIONALNE SAVITE NACIONALNI MANJINA U REPUBLICI SRBIJI

Vrime za upis u Poseban birački spisak

Pripadnike nacionalni manjina u Srbiji ove jeseni očekivaje redovni izbori za članove nacionalni savita nacionalni manjina, institucija koje predstavljaju manjinske zajednice u oblastima obrazovanja, kulture, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma. Rič je o petom redovnom izbornom ciklusu od uvođenja neposredni izbora, a izbori će, ko i prithodni godina, bit održani istovremeno za sve nacionalne savite.

– Da biste učestvovali na izborima za savite nacionalni zajednica, vi morate bit registrovani u posebni birački spisak. Posebni birački spisak se vodi u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog – pojašnjava Demo Beriša, ministar

za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u Tehničkoj vladi Republike Srbije.

Kako je naglasio, pravo učešća na izborima imaju građani koji su upisani u Poseban birački spisak svoje nacionalne manjine.

Poseban birački spisak

Upis u Poseban birački spisak osnovni je uslov da pripadnik nacionalne manjine mož glasat na izborima za svoj nacionalni savit, al i da bude kandidat za člana tog savita. Poseban birački spisak vodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, a građani zahtev za upis mogu podnet u opštinskoj, odnosno varoškoj upravi prema mestu pribivališta.

KAKO SE UPISAT U POSEBAN BIRAČKI SPISAK?

Pripadnici nacionalni manjina koji žele učestvovat na pridstojećim izborima za nacionalne savite potrebno je da budu upisani u Poseban birački spisak svoje nacionalne manjine. Upis se vrši isključivo na lični zahtev, a svaki građanin mož bit upisan samo u jedan poseban birački spisak.

Zahtev za upis podnosi se opštinskoj, odnosno varoškoj upravi prema mestu pribivališta, nuz važeći identifikacioni dokument. Građani koji posiduju kvalifikovani elektronski serti-

fikat zahtev mogu podnet i elektronskim putom priko portala eUprava.

Nakon podnošenja zahteva, nadležni organ proverava da li podnosilac ispunjava opšte uslove za sticanje biračkog prava i donosi rišenje o upisu u Poseban birački spisak. Građani u svakom trenutku mogu proverit da li su upisani u Poseban birački spisak putom zvanične internet aplikacije Ministarstva, a ukoliko uoče nepravilnosti mogu podnet zahtev za izminu, dopunu el ispravku podataka.

Važno je naglasit da upis u Poseban birački spisak ne utiče na bi-

račko pravo na redovnim izborima. Građanin koji se upiše u Po-

seban birački spisak i dalje ostaje upisan u jedinstveni birački spisak Republike Srbije i brez ikakvi ograničenja glasa na izborima za pridsidnika Republike, narodne poslanike, odbornike i drugim izborima. Poseban birački spisak služi isključivo za ostvarivanje prava na izborima za nacionalni savit nacionalne manjine.

Glas manjinski zajednica

Nacionalni saviti nacionalni manjina pridstavljaje oblik manjinske samouprave. Njeva ovlašćenja odnose se na četiri oblasti od posebnog značaja za očuvanje nacionalnog identiteta – obrazovanje, kulturu, informisanje i službeni upotribu jezika i pisma. Upravo zbog tog izbori za nacionalne savite pridstavljaju jednu od najvažniji prilika da pripadnici nacionalnih zajednica neposredno učestvuju u odlučivanju o pitanjima važnim za očuvanje svojeg identiteta i razvoj zajednice.

Iz Ministarstva za ljudska i ma-

njinska prava i društveni dijalog ranije je potvrđeno da će ovogodišnji izbori biti sprovedeni po istim pravilima ko i prithodni izbori ciklus, bez izmina izbornog za-

konodavstva. Zbog tog se svim pripadnicima nacionalni manjina koji još nisu upisani u Poseban birački spisak priporučiva nek to učine na vrijeme, kako bi na pridstojećim iz-

borima mogli ostvarit svoje biračko pravo – birat pridstavnike svoje zajednice, al i da, ukoliko ispunjavaje zakonske uslove, budu birani za članove nacionalnog savita. N.S.

PROGLAŠENA PRVA IZBORNA LISTA KANIDATA ZA ČLANOVE NACIONALNOG SAVITA BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Bunjevci ujedinjeno za Srbiju

Prema informacijama objavljenim na sajtu Republičke izborne komisije u četvrtak, 1. oktobra, proglašena je prva Izborna lista kandidata za članove Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine.

Udruženje „Bunjevačka matica” podnelo je Republičkoj izbornoj komisiji Izbornu listu pod nazivom „Bunjevci ujedinjeno za Srbiju”, za izbore za članove Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine, raspisane za 8. novembar.

Prema pridloženoj Izornoj listi kandidati za članove Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine su: **Lazarela Marjanov, Veljko Vojnić, Dejan Parčetić, Miroslav Vojnić Hajduk, Aleksandra Medurić Kalčan, Marija Šustran, Denis Babić, Anđela Moravčić, Ivana Praštalo, Nikola Žuljević, Tamara Ba-**

bić, Biljana Mamuzić, Josip Ostrogonac, Nataša Ostrogonac, Božidar Rudić, Antun Fratrić, Sonja Buljovčić, Diana Ostrogonac i Marina Sakač.

Kako stoji na obrascu objavljenom od strane Republičke izborne komisije pod-

nosilac Izborne liste „Bunjevci ujedinjeno za Srbiju” je Veljko Vojnić.

Do momenta zaključenja ovog izdanja „Bunjevački novina” nije bilo drugi podneti lista za izbore za Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine. N.S.

DELEGACIJA POVIRENIKA ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI POSITILA JE NACIONALNI SAVIT BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

O diskriminaciji se ne smi ćutit, već je treba prijaviti

Delegacija Povirenika za zaštitu ravnopravnosti **Milana Antonijevića** u kojoj su bili **Milan Nikolić**, samostalni savitnik Povirenika za zaštitu ravnopravnosti, i **Maja Mičić**, konsultantkinja za pitanja zaštite ravnopravnosti, posetila je u petak, 18. septembra, Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine.

Cij posite je izrada Posebnog izvištaja o diskriminaciji nacionalni manjina u Republici Srbiji, s idejom da se sveobuhvatno sagleda položaj nacionalni manjina, da se identifikuju ključni izazovi u ostvarivanju ravnopravnosti i pridlože mire za unapređenje zaštite o diskriminacije. Upravo je zato organizovan niz sastanaka s predstavnicima svi nacionalni manjina, kako bi se iskustva i stavovi pripadnika nacionalni zajednica o najznačajnijim izazovima u ostvarivanju prava pripadnika nacionalni manjina, postojećim mehanizmima zaštite i mogućim rješenjima, čuli „iz prve ruke“.

– Sastanak s predstavnicima

NSBNM je jedan od sastanaka koje imamo sa svim savitima, a vezan je za izradu Posebnog izvištaja za Povirenika za zaštitu ravnopravnosti koji se radi o pitanjima diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Ono o čemu smo divanili jeste pitanje o položaju bunjevačke nacionalne manjine

u Srbiji, dal se osiće dobro, dal osiće kaka vid diskriminacije, kako se koristi bunjevački jezik, kako se koriste mediji, dal Bunjevci imaju svoje medije... Zapravo, tražili smo mišljenje od NSBNM šta bi bila njena priporuka, što za Povirenika, što za Vladu Srbije, u vezi s popravljnjom položaja svi pripadnika nacionalni manjina u Srbiji – istakla je Mičić, konsultantkinja za pitanja zaštite ravnopravnosti.

Iako su sve manjine različite, povezane su istim el sličnim problemima.

– Ono što vidimo kod većine nacionalni savita jeste nedostatak finansijski sridstava. I kad imate taku polaznu osnovu, da ne možete planirati, na primer, organizaciju svoji kulturni događaja el moždar plaćanje zakupa

za prostorije, onda je već teže raditi. To će sigurno biti jedna od priporuka. Moramo svakako pripravit rezime posita svim savitima, pa ćemo onda izvuć zaključke, jel postoji tušta oblasti koje su izuzetno bitne.

Kako dodaje naša sagovornica, ono što mož bit prvi savit jeste svakako – povećanje komunikacije.

– Triba pronać način da se kakogod problemi koje bunjevačka zajednica ima podile s Povirenikom, te da se o njima raspravlja na višem nivou.

U delegaciji NSBNM bile su **Slavica Saulić**, članica Izvršnog odbora NSBNM, **Jadranka Tikvicki**, pridsidnica Odbora za obrazovanje u NSBNM, te **dr Suzana Kujundžić Ostojić**, pridsidnica NSBNM, koja ističe kako ovo si-

gurno nije simpatična tema, al jeste štogod što Bunjevce, na žalost, prati.

– Bunjevci se susriću sa raznim oblicima diskriminacije. Svidoci smo da su ti oblici u Subatici brojni, zato smo i naveli konkretne primere i stvari koje bi se tribale prominit. Jedna od nji je, na primer, službena upotreba jezika – ima još dosta institucija u varoši koje tribaje tu odluku sprovest. Dosta je institucija koje su vezane za kulturu, a ne bave se bunjevačkom kulturom. Mogu se oni baviti kulturom drugog manjina, al ne smiju izostaviti

bunjevačku. Svidoci smo česte upotrebe govora mržnje na portalima. Imamo problema i kod obrazovanja, prilikom anketiranja đaka, prijavljivanja anketa. Evo, zagazili smo duboko u septembar, a još uvijek anketiramo učenike sridnji škula, ne dobijamo informacije, ne možemo započeti nastavu jel konstantno dobijamo podatke da nema zainteresovani, a nije tako. Postoje prozivanja pripadnika bunjevačke nacionalne manjine u negativnoj konotaciji. Nije glatka situacija ni kad je u pitanju virski segmenet, svake godine se vodi

polemika oko, na primer, mise za posvećenja kruva. Istina, krenili smo, al to još teško ide – pripovida pridsidnica NSBNM, te dodaje:

– Možda to nije klasičan vid diskriminacije, al s druge strane teško je raditi s budžetom, ponavljam to već koji put, koji deset godina nije povećan. I to je svakako problem za rad. Tu je i pitanje Lektorata za bunjevački jezik, najavili smo ga vrlo optimistično, držec se informacija koje smo dobili na raznim sastancima, a Lektorat još nije otvoren.

Ono što je svakako važno jeste i mogućnost da svaki pripadnik bunjevačke zajednice, koji osti kakvi vid diskriminacije, mož to i prijaviti.

– Na sajtu Povirenika postoje formulari na koje se možete prijaviti ako doživljavate kakvu vrstu diskriminacije, na poslu, bilo di u društvu, baš zato što pripadate određenoj nacionalnoj manjini. Povirenik nije sud, ne mož doneti odluku, al mož javno ukazati na nepravilnosti koje se dešavaju i koje treba ukloniti – dodaje na kraju dr Kujundžić Ostojić.

N. S.

U BAJI OSNOVANO MEĐUNARODNO UDRUŽENJE BUNJEVACA

Za plodniju saradnju s obadvi strane granice

U Baji je osnovano Međunarodno udruženje Bunjevaca, nova organizacija čiji je cilj povezivanje Bunjevaca u Mađarskoj i očuvanje njegovog identiteta kroz jezik, kulturu, običaje i saradnju s bunjevačkim organizacijama u Srbiji. Njezino formiranje dolazi posli godina razgovora i nastojanja da se Bunjevci u Mađarskoj bolje povežu i svoje aktivnosti sprovedu u okviru zajedničke organizacije.

O značaju novog udruženja i njegovim mogućnostima divani **Miroslav Vojnić Hajduk**, član Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine i pridsidnik Bunjevačkog kulturnog centra iz Subatice. Prema njegovim riječima, povezivanje Bunjevaca u Mađarskoj dugo je bilo tema razgovora.

– **Godinama smo nagovarali naše ljude da se povežu i krenu. U vrijeme kad nisu mogli biti registrovani, postojalo je rišenje da svi budu članovi Bunjevačkog**

kulturnog udruženja „Neven” iz Kačmara – kaže Vojnić Hajduk.

Formiranju novog udruženja prithodili su i razgovori predstavnik bunjevački institucija iz Srbije sa lokalnim vlastima u Baji. Vojnić Hajduk navodi da su u tim razgovorima učestvovali **Veljko Vojnić**, zaminik pridsidnice Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne ma-

njine i pridsidnik Bunjevačke matice, **Miloš Nikolić**, direktor Narodnog pozorišta u Subatici, ko i predstavnici bunjevački organizacija. Jedna od tema bila je uspostavljanje kulturne saradnje izmed Subatice i Baje, odnosno povezivanje institucija i organizacija kroz zajedničke programe. Ta saradnja otvorila je prostor i za šire povezi-

vanje Bunjevaca s obadvi strane granice.

U osnivanju novog udruženja važnu ulogu imali su Bunjevci iz Mađarske – **Joso Kričović**, **Laslo Kačmari** i **Čaba Kamerman**. Njev angažman Vojnić Hajduk vidi ko važan doprinos organizovanju i očuvanju bunjevačkog identiteta u Mađarskoj.

– Prvo je da se očuva identitet i kulturna baština Bunjevaca, kako u Mađarskoj, konkretno u Baji i Kačmaru, tako i u ostalim mistima di ima manje Bunjevaca, da se povežu i da na niki način svi sarađivaju. Drugo je da se niguje kultura, posebno naši običaji, ko što su „Dužijanica“, „Prela“ i sve ostalo, i da se počme radit na učenju bunjevačkog jezika – kaže Vojnić Hajduk.

Miroslav Vojnić Hajduk

Jezik je, prema njegovim riječima, jedno od pitanja kojem će u budućem radu biti potribno posvetiti posebnu pažnju. Bunjevačka zajednica u Mađarskoj ima ljude koji snažno čuvaju osjećaj pripadnosti i tradiciju, dok je poznavanje jezika med njima različito.

– Često sam bio svidok da su moji prijatelji u Mađarskoj veliki Bunjevci, veći neg mi, al kad tribaje divanit, ne znaju baš najbolje – kaže Vojnić Hajduk.

Aktivnosti koje su i ranije postojale, od pokušaja organizovanja nastave i učenja jezika do različiti kulturni programa, sad bi tribalo objediniti i razvijati kroz organizovanju rad, a posebno misto u planovima novog udruženja ima sarađnja s bunjevačkim institucijama u Srbiji, prija svega s onima u Subatici i Somboru, sridinama u kojima je bunjevačka zajednica brojna i u kojima postoje razvijene institucije i organizacije.

– To je i normalno. Znači, da

se pojačaju nekadašnje veze „Bajskog trougla“, koji je povežio Subaticu, Sombor i Baju, mista di je uvijek bilo najviše Bunjevaca – dodaje Vojnić Hajduk.

Za povezivanje Bunjevaca u Mađarskoj važan je i rad Bunjevačkog kulturnog udruženja „Neven“ iz Kačmara, koje ima posebno misto u organizovanju zajednice.

– Ništa se ne dešava priko noći, al mislim da će oni to uspit uraditi. Tribaje ić korak po korak – kaže Vojnić Hajduk, te ističe da ima i razloga za optimizam.

Nuz organizaciono povezivanje, u bunjevačkoj zajednici u Mađarskoj pojavljuje se i nove generacije koje pokazivaje interesovanje za rad na očuvanju tradicije. Med njima je i **Franciška Zorić** iz Kačmara, koju Vojnić Hajduk izdvaja ko jednu od mladi snaga koje mogu doprineti budućem radu.

– Nakon novogodišnje „Dužijance“ i Dana sela u Kačmaru, vidi se svitlo na kraju tunela. Zato su i na sastanku u Baji bili Rajko Tumbas iz BKU „Neven“, Franciška Zorić, mlada snaga iz Kačmara koja se zaista pokazala ko pravi potez što je angažovana, i Antun Patarčić. Mislim da će upravo ta mlada snaga bit važna – nastavlja naš sagovornik.

Dužijanica i Dan sela u Kačmaru pokazali su da tradicionalne manifestacije mogu bit važno misto okupljanja zajednice, al i prostor za sarađnju s lokalnom sridinom. Na Danu sela prisustvo je i poslanik u mađarskom parlamentu zadužen za taj okrug, a program BKU „Neven“ dobio je, prema Vojnićovim riječima, posebno priznanje.

– Ocinjeno je da je „Neven“ imo najbolji program. Gradona-

čelnica Kačmara, pod tim utiskom i posli ti pofala, obećala je i sve više se otvara za sarađnju s „Nevenom“, odnosno s Bunjevcima. Jedan od naredni koraka mogu bi bit i obnavljanje pojedini tradicionalni programa, poput „Prela“ koje je uvijek bilo prostor za prinošenje običaja na mlade generacije.

Osnivanje Međunarodnog udruženja Bunjevaca u Baji tako pridstavlja nov okvir za aktivnosti koje su med Bunjevcima u Mađarskoj već postojale. Njegov značaj biće u povezivanju ljudi i mista, al i u stvaranju prostora u kojem će se jezik, običaji, kultura i osjećaj pripadnosti moć prinet na mlade generacije. Podrška Bunjevaca iz Srbije daje dodatnu mogućnost za povezivanje i zajedničke programe.

N. S.

SUBATICA NA BUNJEVAČKOM – HRONIKA ZA SEPTEMBAR

Pridsidnik Republike Srbije posivio Severno-bački okrug

Pridsidnik Republike Srbije **Aleksandar Vučić** boravio je u positi Severno-bačkom okrugu u sklopu koje je, u petak, 4. septembra, obašao višestranu porodicu **Čupić** na Paliću, ko i Gerontološki centar u Subatici.

Pridsidnik Srbije ovom prilikom divanio je o značajnim projektima i investicijama u našoj varoši, a posebno je izdvojio investiciju koja nas očekiva u Opštoj bolnici Subatica:

– **Dio ćemo krenit radit u drugoj polovini slideće godine, fazno. To je ogromna bolnica i tačno se vidi da je građena šezdeseti godina kad se uđe unutra. Vidi se i koliko su doktori i ostalo medicinsko osoblje tamo pažljivi. Oni to čuvaje. Znam da je to izuzetno važno i to minja životni standard ljudi. Sve je drugčije kada imate novu, moderno oprimljenu bolnicu.**

Pridsidnik Republike Srbije tokom posite najavio je i potpisivanje ugovora za novu fabriku u Subatici koja će donet novi 200 radni mesta, a najavio je i početak rada kompletne brze pruge Beograd–Budimpešta. Tokom posite Gerontološkom centru, Vučić je najavio i veća povećanja primanja za zaposlene u centrima za socijalni rad i drugim ustanovama socijalne zaštite, a dotako se i finansijske podrške za devetu fazu radova na zgradi Narodnog pozorišta.

Nakon organizovani obalazaka u našoj varoši, pridsidnik Srbije boravio je u Bagremovu, di je posivio poljoprivredno gazdinstvo Stanković, zatim „Industriju mesa Topola” u Bačkoj Topoli, i na kraju priduzeće „Agrokons d.o.o.” u Malom Idošu.

Dan sektora za vanredne situacije MUP-a

Svečanom akademijom u Narodnom pozorištu u Subatici, u četvrtak, 17. septembra, obiluzen je Dan sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnji poslova. Priliku da svoje kolege, ko i sve heroje – vatrogasce spasioce pofali za sve intervencije, požrtvovanost i neizmnu snagu, a naročito onu u Deliblatskoj peščari, imo je načelnik Sektora za vanredne situacije **Luka Čaušić**:

– **Samo onaj ko ne zna mož da ne poštiva ono što radi vatrogasac-spasilac, naročito srpski vatrogasac. Nakon ove intervencije u Deliblatskoj peščari divim vam se i želim vam kazat da ste vi istinski heroji. Moramo izbrisat ono „tihi” heroji, jel bar mi koji smo oko vas moramo glasno i jasno pripovidat ljudima kaki ste vi junaci.**

Svečanom akademiji prisustvovo je i ministar unutrašnji poslova Republike Srbije **Ivica Dačić**:

– **Bilo je više od 30 hiljada intervencija, priko 22 hiljada požara, spašena su 823 ljudska života. Kad se izgovore te brojke lako je zaboravit šta se iza nji nalazi. Iza svakog spašenog života je njegova porodica i život koji je bio i koji se nastavlja. Al i iza svakog spašenog čovika je čovik koji ga je spasio, njegova porodica i njegov život takođe. To nema cinu. Veliko vam fala za sve što radite i za sve što ste učinili za građane Srbije.**

Svečana akademija bila je prilika da se istaknutim članovima koji su doprineli svojim radom i angažovanjom dodile priznanja u vidu zlatni znački i plaketa. Ovim povodom organizovana je i humanitarna akcija putom koje su prikupljena sridstva za opremanje senzorne sobe u Domu za dicu ometenu u razvoju „Kolvika”. Dio prikupljeni novaca biće upotribljen i za nabavku izmed dvi i tri hiljade javljača dima koji će bit postavljeni u domovima stariji i slabije pokretni građana.

Na 17. sidnici Skupštine varoši o ostvarenju budžeta u prvi šest miseci

U četvrtak, 24. septembra, u Velikoj vićnici Varoške kuće održana je 17. sidnica Skupštine Varoši na kojoj su odbornici odlučivali o 40 tačaka dnevnog reda. Prva tačka dnevnog reda odnosila se na prihvatanje Izvištaja o izvršenju budžeta varoši Subatice za period od 01.01.2026. do 30.06.2026. godine.

Kako je pridsidnik Skupštine varoši **Danijel Đivanović** istako, na osnovu Zakona o budžetskom sistemu, lokalni organ uprave nadležan za finansije obavezan je redovno pratit izvršenje budžeta i najmanje dvared godišnje informisat nadležni izvršni organ lokalne vlasti, a obavezno po isteku šestomisečnog odnosno devetomisečnog perioda. U roku od pet-najst dana po podnošenju izvištaja, Varoško više usvaja i dostavlja izvištaj Skupštini varoši.

– **U periodu januar-jun 2026. godine budžet Varoši Subatice je raspolago sa sridstvima u visini od 5,4 milijarde dinara, što iznosi 54,37 posto planiranog godišnjeg obima. Ostvarenje je za skoro 25 posto više od prošlogodišnjeg ostvarenja u istom periodu. Od ukupno raspoloživi sridstava budžeta varoši utrošeno je 99,05 posto, odnosno skoro 5,2 milijarde dinara. Od planiranog obima rashoda i izdataka izvršeno je 51,68 posto. U periodu januar-jun 2026. godine nema veliki odstupanja izmed planirani sridstava i izvršenja, tako da smatramo da je u redu – izjavio je Đivanović.**

Pridsidnik odborničke grupe „Aleksandar Vučić – Subatica sutra” **Veljko Vojnić**, takođe je prokomentarisao ostvarenje budžeta u prvi šest miseci:

– **U nikim stavkama budžet je ostvaren čak i za četvrtinu, odnosno 25 posto više neg prošle godine, što je za svaku pofalu. To znači da mi dobro planiramo, i da se on dobro izvršava, a konačnu odluku ćemo imat kad se završi godina i kad se podnese izvištaj za cilu godinu. Sad je da tako kažem „prolazno vrime”, i zdravo je dobro, u skladu s očekivanim.**

Prid odbornicima su se našle Odluka o izradi Plana generalne regulacije za naselje Bajmak, ko i Odluka o izradi Izmine i dopune Plana detaljne regulacije za blok 144 severno od Segedinskog puta i istočno od

ulice Partizanski baza. Na 17. sidnici Skupštine varoši izmed ostalog odlučivalo se i o imenovanju direktora JKP „Čistoća i zelenilo“, „Pogrebno“ Subatica i „Stadion“ Subatica, ustanove „Zoološki vrt“, al i o Odluki o sprovođenju javnog konkursa za izbor direktora JKP „Dimničar“ Subatica. Na dnevnom redu našli su se i programi poslovanja, ko i Odluke o raspodili dobiti Javni, javno-komunalni pridužeća i doo.

Proslava 25 godina nemačko-srpske saradnje

Povodom 25 godina nemačko-srpske razvojne saradnje u centru varoši, u petak, 18. septembra, održan je festival u sklopu kojeg je priređen program kroz nekoliko tematski zona. Uoči festivala održan je stanak u Varoškoj kući, di je pridstavnik Ambasad, GIZ-a i KfW-a primio pomoćnik gradonačelnika Subatice, **Srđan Samardžić**:

– Naša varoš je oduviek bila misto susrita, misto koje povezuje ljude, kulture i ideje. Posebno mi je drago što danas naši sugrađani i gosti mogu upoznat projekte koji su doprineli razvoju naše varoši, al i brojni drugi zajednica u Republici Srbiji. Istako sam koliko mi je drago i koliko nam je velika čast zbog svega što se u našoj varoši ovim povodom dešava, al smo i divanili na brojne teme med kojima su do sad realizovani brojni projekti, al i oni budući.

O snažnim odnosima dvi zemalje divanila je i **Anke Holštajn**, ambasadorica Savezne Republike Nemačke u Srbiji:

– Danas obilježavamo više od 25 godina nemačko-srpske razvojne saradnje. Odnosi izmed Nemačke i Srbije su čvrsti i raznovrsni. Nemačka podržava velik broj investicija i projekata usmireni ka jačanju kapaciteta, a koji doprinose održivom razvoju Srbije i boljoj budućnosti.

U sklopu raznovrsnog programa koji je obuvatio koncerte, nastupe i izložbe, organizovane su i zanimljive ture kroz varoš nuz obalazak klimatski tačaka u Subatici.

Subatica i Palić bili domaćini Expo karavana

Subaticu je u nedilju, 13. septembra, posutio Expo karavan „Paviljon sigre“. Kroz sigru, sport, muziku, kreativnost i brojne druge sadržaje, svi positioci imali su priliku detaljnije se upoznat sa ovom specijalizovanom izložbom koja nas očekiva 2027. godine. Na Trgu slobode održan je program lutkarskog pozorišta, plesni trupa, horova, a bio je organizovan i čas crtanja, ko i promocija sportova i sportski klubova.

Priliku da se na svečanom otvaranju događaja varošćanima obrati, imo je gradonačelnik Subatice **Stevan Bakić**:

– Subatica s ponosom dočekiva Expo karavan. Varoš sporta i vrućinske kulture. Osim istorijski uspiha i sporta, prigršt osvojeni medalja, evropski i svitski šampiona, Subatica je i pristonica festivala. Tematika Expo-a su sigra i sport i to se idealno nadovezuje sa našim takmičarskim duhom i festivalskim kapacitetima. Ono što je najvažnije jeste da Subatica ima izuzetne argumente, da tušta očekiva od izložbe Expo 2027, a to joj daje za pravo blizina granice s Evropskom unijom, razvijena prividna zona, ko i brza pruga Beograd-Budimpešta. Ono što možem sa sigurnošću kazat jeste da ćemo iskoristit pruženu priliku da prikažemo u okviru Expo 2027 našu multikulturalnost, ko i našu inovativnost, i šampionski duh.

Kako je istako direktor Sektora za program i sadržaj kompanije „EXPO 2027“ d.o.o. Beograd **Uroš Ranković**, ideja je da se u narednim misecima obađu i druge varoši sa ciljom promocije ove izložbe:

– Čast mi je da ode na Centralnom trgu u Subatici pozdravimo sve

građane i prikažemo dio atmosfere, svega onog što će imat priliku vidit naredne godine, od 15. maja do 15. avgusta na specijalizovanoj izložbi Expo. Ideja Expo karavana jeste da u ovoj i narednoj godini obađemo sve varoši Srbije i lokalnom stanovništu približimo zapravo ideju ove izložbe kako bi razumili da njeva varoš puna kulture i različiti tradicija ima pravo i priliku povezat se s cilim svitom baš posredstvom izložbe Expo 2027. Do sad se na našu izložbu prijavilo priko 13 hiljada volontera, što pokaziva veliko interesovanje, i dodo bi da je taj broj prijava pristigo iz priko 138 zemalja sveta s idejom da se na jednoj izložbi ko što se ova dešava već više od 140 godina u različitim varošima sveta, prikaže Srbija u najboljem svitlu.

Expo karavan dan ranije posutio je i Palić, u okviru jubilarni 36. Berbanski dana.

Rekonstruisan saobraćajni poligon

Pridsidnik Skupštine AP Vojvodine **Balint Juhas** obašo je u sridu, 2. septembra, obnovljen sportski i saobraćajni poligon u Osnovnoj škuli „Majšanski put“.

Kako je ovom priliko kazo, ulaganje u obrazovanje je ulaganje u budućnost naše dice na duge staze:

– Naš zadatak je da stvorimo bezbedne i moderne uslove za rad pedagozima i dicit, a to što imamo veći broj dice to samo daje značaj našem radu. Protekli godina je uloženo 180 miliona dinara u subatičke osnovne škole, a na teritoriji AP Vojvodine uloženo je 3,5 milijardi dinara u 400 obrazovni ustanova. To je strateški i dugoročni rad.

Direktorica ove škole **Beata Bognar** zafalila je na značajnoj podršci i unapriđenju uslova školovanja:

– U julu su završeni radovi na sportskom i saobraćajnom poligonu. Rekonstrukcija je u pitanju, a sridstva u iznosu od 11,5 miliona dinara smo dobili putom konkursa Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje. Ova rekonstrukcija nam je zdravo važna i na ovom saobraćajnom poligonu učenici će imat priliku učit i vežbat saobraćajna pravila, a mogu ga koristit i na časovima fizičkog vaspitanja. Učenicima na ovaki način možemo obezbedit bezbednije uslove za rad i za učenje.

Juhas je obnovljen poligon obašo zajedno s potpridsidnikom Pokrajinske vlade i pokrajinskim sekretarom za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice **Robertom Ototom** i pomoćnikom gradonačelnika Subatice za oblast obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite **Hajnalkom Matin**. Osnovnu škulu „Majšanski put“ pohađa 640 učenika raspoređeni u 32 odiljenja. Nastava se odvija na srpskom i mađarskom jeziku.

„Šta arhiv ne čuva, a tribalo bi moždar?“

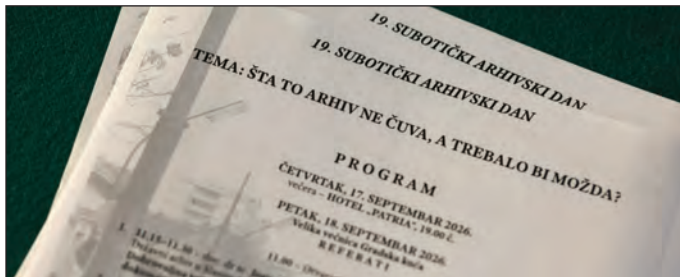
U petak, 18. septembra, održan je 19. Subatički arhivski dan, međunarodna arhivistička konferencija Istorijskog arhiva Subatica. Ovogodišnji skup bio je posvećen temi „Šta arhiv ne čuva, a tribalo bi moždar?“.

I ove godine Konferencija je okupila brojne stručnjake iz razni arhiva radi razmine iskustva, istako je **Stevan Mačković**, direktor Istorijskog arhiva Subatica:

– Po 19. put se održava naša tradicionalna, redovna konferencija, a to znači da smo već ušli u punolitstvo. Uviek određivamo jednu posebnu temu, znači da smo do sad već imali 18 zajednički tema iz oblasti arhivistike. Tako smo ove godine pronašli jedno pitanje, a ono glasi „Šta arhiv ne čuva, a tribalo bi moždar?“. Ima tušta odgovora, a pokušaćemo ji nać zajedno. Danas smo svi svidoci da imamo pripli-

tanje virtuelnog svita i onog realnog. Postavljam pitanje šta ćemo od tog virtuelnog svita imat za sto godina, šta će bit sačuvano.

Miroslav Jaćimović, viši arhivista Arhiva Vojvodine i istoričar, učestvovao je na Subatičkim arhivskim danima prvi put, a izlago je na temu vojne avijacije izmed dva svitska rata i problemu prikupljanja dokumenata:

– U dva novosadska arhiva na žalost nema ništa. Novi Sad je izmed dva svitska rata imo najmoderniji aerodrom, imo je pilotsku škulu, vazduhoplovnu i izviđačku škulu i samim tim je bio najmoderniji centar avijacije. Međutim, to se nakon Drugog svitskog rata polagano gubi i nestaje. Samim tim se izgubio trag.

Na 19. Subatičkim arhivskim danima učesnici su izložili deset referata.

„Zvuci srca na terenu”

Isprid Saveza „Zvuci srca Srbija”, a u okviru programa „Zvuci srca na terenu” čiju finansijsku podršku je obezbedilo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u četvrtak, 17. septembra, održana je promotivna manifestacija, okrugli astal u radnom centru „Zvuci srca”.

Kako je kazao direktor Humanitarne organizacije „Dičije srce” i Saveza „Zvuci srca Srbije” **Goran Milojević**, posebno opremljenim kamperom dolaziće se lakše do osoba sa invaliditetom kojima je pomoć potrebna, a kojima je zbog svog stanja otežana posita zdravstvenim ustanovama, Centru za socijalni rad i drugim ustanovama. Tad će se po ričima Milojevića priglédat njevo stanje nakon čega će se praviti mriža ljudi koja bi im pomogla u daljem svakodnevnom funkcionisanju:

– U Subatici smo obuvatili taki deset porodica. Osim Subatice uključeni su i Beograd, Niš i Pančevo. U svakoj od ti lokalni samouprava smo tili pokazat da je moguće do nji doći, tako da smo u samom startu priko ovog projekta 40 porodica obuvatili.

Kako objašnjava **Suzana Skenderović** iz Kluba „Zvuci srca” Subatica, okrugli astal bila je prilika za pridstavljanje inovativni modela podrške osobama sa invaliditetom, razminu iskustava i mišljenja stručnjaka i svi zainteresovani aktera o značaju razvoja novi usluga u sistemu socijalne zaštite kroz promociju programa „Zvuci srca na terenu”:

– Želimo da u stvari sva ta prava koja imaju porodice i nisu obavštene i informisane, i ostvare. Mi tribamo na niki način bit info centar, ako ništa drugo da ji priusmirimo di koje pravo mogu ostvarit.

Projekat je podržan od strane Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja sa 14 miliona dinara.

U Srbiji opada stopa suicida i sad je na nivou globalnog prosika

Svitski dan prevencije samoubistva obilježava se 10. septembra. Kako ističu iz Odiljenja za promociju zdravlja, Zavoda za javno zdravlje Subatica, tema je, ove i prithodne dvi godine, „Minjamo narativ o samoubistvu” s pozivom na akciju „Započni razgovor”. Trogodišnja kampanje ukazuje

na važnost promine narativa koji prati samoubistvo i neophodnost transformacije načina na koji doživljavamo ovo složeno pitanje. Rič je o prilasku iz tišine i stigme ka empatiji, razumivanju i povezivanju. Promina narativa zahtiva sistemske promine. To znači zalaganje za politike i zakone koji daju prioritet mentalnom zdravlju, povećavaju pristup ličenju i pružaju podršku onima koji su u stanju potrebe. Takođe, znači da svaka osoba, zajednica i institucija imaju ulogu u pružanju podrške i stvaranju kulture razumivanja.

Sa više od 700.000 smrtni slučajova godišnje u svitu samoubistvo je veliki izazov za javno zdravlje. Priko polovine smrtni slučajova (58%) dogodi se prija navršene 50. godine života. Iako su stope suicida najviše kod osoba stariji od 65 godina, zabrinjava podatak da je globalno suicid četvrti vodeći uzrok smrti osoba uzrasta od 15 do 29 godina. Većina suicida se dešava u zemljama sa niskim i sridnjim prihodima (77%). Svako samoubistvo ima dalekosežne društvene, ekonomske i emocionalne posledice i duboko utiče na pojedince i zajednice širom svita. Stopa suicida je dvostruko veća kod muškaraca neg kod žena.

U Srbiji opada stopa suicida i sad je na nivou globalnog prosika (8,5 na 100.000). Prošle godine je 556 osoba izvršilo suicid (428 muškaraca i 128 žena, podaci RZS). Stope su najviše na severu zemlje. U Severno-bačkom okrugu su 17,9 na 100.000 i u rangu su visoki stopa. U Severno-bačkom okrugu je prošle godine 28 osoba izvršilo suicid, više je muškaraca (19 el 67,9%). Svaka peta osoba koja je izvršila suicid je mlađa od 50 godina (21,4%). Najviše suicida je kod osoba uzrasta 65 i više godina (28,6%). Čak 64,3% oni koji su izvršili suicid su u grupi radno aktivnog stanovništva (20 do 65 godina).

Samoubilačko ponašanje je složeno, a faktori koji navode osobu da sebi oduzme život su brojni. Prisustvo mentalni poremećaja, posebno depresije i poremećaja upotrebe alkohola, pridstavljaju značajne faktore rizika za samoubistvo. Društvena nepovezanost i usamljenost, ožalošćenost, uznemirenost, osičaj zarobljenosti i tereta, te bezizlaznosti čine osobu još ranjivijom. Iskustvo sukoba, katastrofe, nasilja, zlostavljanja el gubitka snažno su povezani sa samoubilačkim ponašanjem. Stope samoubistava su visoke med ranjivim grupama koje doživljavaju diskriminaciju po bilo kom osnovu (izbiglice i migranti, zatvorenici, osobe druge seksualne orijentacije). Samoubistava se dugo planiraju prija izvršenja, a samo nika se dešavaje impulsivno u trenucima krize praćene slomom i gubitkom sposobnosti da se osoba nosi sa životom i stresovima ko što su finansijski problemi, prikid veze, hronični bol i teška bolest. Čak 80% ljudi koji su izvršili suicid su bili u kontaktu sa doktorom primarne zdravstvene zaštite, a skoro polovina je bila misec dana prija suicida.

Važno je znat koji su upozoravajući znaci suicida. Oni uključivaje osičaj beznađa, zarobljenosti i brezizlaznosti, anksioznosti i uznemirenosti, povlačenje iz društva i izbigavanje prijatelja i porodice. Nike osobe pokazivaje bis koji je nekontrolisan, traže osvetu, nepromišljeno se ponašaje el upuštaje u rizične aktivnosti, neumireno piju el posežu za korišćenjem droga. Prisutni su i problemi spavanja poput nemogućnosti spavanja el stalnog spavanja, ko i dramatične promine raspoloženja.

Otvoreni divan o samoubistvu mož ukazat na druge opcije i dati vremena da osoba priispita svoju odluku, čime se sprečava samoubistvo, zaključivaje iz Odiljenja za promociju zdravlja, Zavoda za javno zdravlje Subatica ovim povodom.

Održana akcija „Probudi srce”

U Crvenom križu Subatica, u subatu, 12. septembra, održana je šesta akcija dobrovoljnog davanja krvi „Probudi srce” na Svitski dan prve po-

moći. Akcija je realizovana u saradnji sa Službom za transfuziju krvi Opšte bolnice Subatica, nuz podršku Zavoda za javno zdravlje, Doma zdravlja Subatica i Centra za unapređenje zdravlja i prevenciju bolesti, istakla je **Nevena Lukić**, stručna saradnica u Crvenom križu Subatica:

– Ova akcija sad je već postala tradicionalna. Nastala je za vrijeme kovida kao odgovor na krizu i potrebe za jedinicama krvi. Šesti put zaredom naši dragi dobrovoljni davaoci krvi subatom dolaze dat krv. Od ove godine krenili smo s nagradnom tombolom za davaoce zafaljujuć mnogobrojnim donatorima. Našim dobrovoljnim davaocima krvi zajedno s našim partnerima svaki put priređivamo jednu manifestaciju zdravlja, želeć da se njima zafalimo na što više načina na njevoj humanosti, dobročinstvu i čovikoljublju. Svaki dobrovoljni davalac koji je i jedared dao krv je heroj. Heroj za kogagod, za naše društvo, za čovičanstvo. Svaka jedinica krvi u ovom trenutku je zdravo važna i svaki davalac koji je izdvojio dan kako bi dao krv, zasluživa jedno veliko fala.

Akciji dobrovoljnog davanja krvi odazvalo se 50 potencijalni davalaca, od koji su krv dala 43 davaoca. Petoro nji krv je dalo prvi put.

„Zavičajni dani” čuvaje tradiciju

Od 3. do 6. septembra u varoši su održani 13. po redu Zavičajni dani. I ove godine manifestaciju u sklopu koje se održavaju nastupi kulturno-umetnički društava i pivački grupa iz Srbije i regiona, koncerti, turnir u boćanju i dičiji program, organizovo je Savez srpski udruženja Severno-bačkog okruga nuz pomoć Fondacije „Svetozar Miletić”.

Svečano otvaranje održano je u četvrtak, 3. septembra, u Velikoj vićnici Varoške kuće, a sa govornice prisutne je podravio **Ilija Maravić**, prisidnik Skupštine Saveza srpski udruženja Severno-bačkog okruga:

– Kad smo prija 13 godina krećali sa ovom pripovitkom vođeni čistom željom da od zaborava otrgnemo običaje krajova iz koji smo došli: Republike Srpske, Hercegovine, Like, Banije, Korduna, Dalmacije, Slavonije, znali smo da radimo veliku stvar. Danas naš Savez ponosno stoji iza manifestacije koja je postala istinski brend Subatice, pripoznatljiv širom regiona.

U ime gradonačelnika skupu se obratio **Srđan Samardžić**, pomoćnik gradonačelnika:

– Subatica je pravo misto za jednu ovaku manifestaciju. Naša varoš je vikovima prostor susrita različiti naroda, jezika, kultura i tradicija. Upravo zato virujemo da svako ima pravo čuvat i nigovat ono što je njegovo, al i upoznat i poštitvat ono što pripada drugima. Samo tako različitost postaje bogatstvo, a ne razlog za udaljavanje. U tom vidimo i značaj „Zavičajni dana”. Oni čuvaje uspomine na krajove iz koji su ljudi potekli, al i istovrimeno doprinose da se oni koji danas žive u Subatici bolje upoznaju, razumiju i poštitvaje.

U sklopu manifestacije održana je i treća „Konferencija beba” u okviru koje je izabrana najmlađa učesnica koja je ponela titulu „Beba gradonačelnik”. Dodiljne si i titule „beba cuger”, titula „beba Herkul”, i titula najbržeg učesnika u puzanju. Roditelji su se nadmećali u najbržem i najvišijem prisvlačenju beba.

Međunarodni festival pozorišta za dicu

Međunarodni festival pozorišta za dicu Subatica, 33. izdanje, održano je od 20. do 25. septembra u organizaciji Otvorenog univerziteta Subatica. Ovogodišnja Nagrada za životno dilo „Mali princ”, za izuzetan doprinos razvoju kulture i scenske umitnosti za dicu, dodiljeno je **Svetlani**

Mihajlović u kategoriji domaći stvaralaca i **Todoru Valovu** iz Bugarske u kategoriji inostrani stvaralaca. Nagradu „Oton Tomanić”, priznanje za teatrološko promišljanje u domenu pozorišta za dicu i mlade, dobio je **Gunar Horn** iz Norveške.

U nedilju, 20. septembra, u Narodnom pozorištu Subatica, svečanom ceremonijom je otvoren 33. Međunarodni festival pozorišta za dicu Subatica. Na početku svečane ceremonije dodiljena je festivalska nagrada „Oton Tomanić”, priznanje za teatrološko promišljanje u domenu pozorišta za dicu i mlade, Gunaru Hornu iz Norveške koji se zafalio na ovoj nagradi:

– Ko dite sam bio pomalo sanjar, sklon razmišljanju i maštanju. A onda sam počo učestvovat u radu jedne omladinske pozorišne grupe i otkrio koliko mi dramska igra pričinjava zadovoljstvo. To je bio početak moje karijere u pozorištu. Zdravo sam srićan što vidim da se to u Subatici pripoznae i cini. Tokom godina bavio sam se pisanjom, izvođenjom i organizovanjom pozorišni programa za mladu publiku, a sve to je unelo u moj život puno radosti, vire i vedrine.

Svetlana Mihajlović na nagradi zafalila se putom video-poruke:

– Ne postoje riči kojima bi opisala svoju radost, sriću, ponos i zadovoljstvo što sam ove godine baš ja dobitnica nagrade „Mali princ” na najprestižnijem festivalu u regionu. Ako izbrojimo do tri i prija tog zdravo zažmurimo, a onda naglo otvorimo oči, sigurna sam da ćete pored sebe ugledat svi moji 40 godina provedeni na daskama koje meni zaista radost znaće. Sve moje pridstave, uloge, lutke, nagrade i svu moju radost koju dilim dici za koju igram.

Vladimir Lazić, direktor Festivala, uručio je potom „Malog princa” Todoru Valovu.

– Nagrada „Mali princ”, ko simbol, znači da svako ko dobije tu nagradu virovatno u sebi ima ono što ima i „Mali princ”. I virovatno se u svom poslu bavi onim što je nevidljivo. A ja mislim da se ono što se ne vidi očima nalazi u srcu i to je ljubav. To je za mene ljubav prema poslu i prema svim glumcima s kojima radim u ovom pozorištu i s kojima sam radio u svim pozorištima u Srbiji – istako je Todor Valov.

Publika je na ovogodišnjem festivalu imala prilike pogledat 13 pridstava ansambala iz Kine, Velike Britanije/Velsa, Poljske, Španije, Italije, Bugarske, Mađarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine/Republike Srpske, ko i pridstave domaći pozorišta iz Subatice, Novog Sada i Kragujevca.

Međunarodni festival pozorišta za dicu Subatica tradicionalno podržavaje Ministarstvo kulture Republike Srbije, Pokrajinski sekretarijat za kulturu, javno informisanje i odnose sa virskim zajednicama i Varoš Subatica, dok je partner u realizaciji festivala Pozorišni muzej Vojvodine. Izvršni producent festivala je Otvoreni univerzitet Subatica.

K. S.

KULTURNO-UMITNIČKO DRUŠTVO ŽELEZNIČARA „BRATSTVO” NOSILAC JE PRIZNANJA „PRO URBE”

Kad se spoje ljubav i inat

Kulturno-umitničko društvo železničara „Bratstvo” obilježilo je lane 80 godina postojanja, a jubilej je „potpisan” i s jednim od najznačajnijih varoških priznanja – „Pro Urbe” koje je dodijeljeno u okviru proslave Dana Varoši, 1. septembra. Za **Antuša i Zagorku Romić**, ljude koji su više od tri decenije gotovo svakodnevno vezani za rad Društva, priznanje ima posebno značenje – kroz protekle decenije priživili su dosta iskušenja, minjale su se generacije, minjalo se društvo, minjale su se okolnosti i izazovi, al je sve kako god prolazilo lakše. Cila porodica je bila vezana nuz folklor, a sve što se na folkloru dešavalo, odvijalo se – baš ko u porodici.

Antuš Romić član je „Bratstva” od 1972. godine. U društvo je došao s 15 godina, ko folklorac. U to vrijeme nije bilo dičiji ansambala, već su okupljani uglavnom omladini.

– Kad se osvrneš malo unatrag, vidiš da je ti ‘80 godina tribalo izgurat, što bi se kazalo, momački. Od samog početka zaslužni su ljudi koji su osnovali društvo i koji su bili tu dugo godina, naš dugogodišnji pridsidnik i sekretar Ivan Rudinski, koji je bio osnivač Društva i vodio ga od 1945. do 1993. godine.

Kad je prvi put došao u „Bratstvo” Romić, naravno, nije mogao ni pomisliti da će se tako dugo u njemu zadržati, nit da će provesti decenije u vođenju Društva.

– Dok sam bio mlađi, nisam tušta razmišljao o tom. Bilo je najvažnije igranje. Međutim, društvo nije samo igranje. Tu su putovanja, organizacija, sridstva, projekti i mnogo drugi stvari. Krajom osamdeseti godina Društvo je prolazilo kroz kadrovske teš-

Antuš Romić (KUDŽ „Bratstvo”) i Daniel Đivanović, pridsidnik Skupštine Subatice

koće. Dugogodišnji igrači pokušavali su pronaći način da organizacija nastavi funkcionisati. Jedan od njih bio je i Mirko Babičević, koji je nekoliko godina vodio društvo, al zbog drugih obaveza nije mogao ostati na toj funkciji.

I onda je stigla prilika da naš sagovornik, 1992. godine, kaže: „Dajte mi godinu dana, pa ćemo vidjeti”. Prošla je ta jedna godina, pa još jedna... i tako, do 2026.

– Kad smo počeli, imali smo dvadesetak članova. Do kraja 1993. već smo imali više od 150. Godine 1995. bilo nas je 250. Više nismo znali šta ćemo i di ćemo, jer su prostori bili jako mali za toliki broj članova.

U tom periodu počima i snažnije razvijanje dičiji grupa. Od malog broja članova „Bratstvo” je izraslo u Društvo kroz koje su prolazile

stotine djece i mladi. Za Romića je upravo taj rad s djecom osto jedna od najvažnijih stvari.

– Uvijek postoje i niske krize, osipanja, dolazak novih članova, al borimo se i idemo s mladima. Ova djeca lipo rade. Moraš im dati podršku, moraš im voditi i gledati da im što češće pružiš priliku da nastupe, kako u zemlji, tako i u inostranstvu. To im je veoma interesantno. I sve bude jako lipo do momenta kad završe sridnju školu – el odu na fakultet el se zaposle. Jedno i drugo otežava stvari. Ako se zaposle, teško mogu dobiti nedilju dana za putovanje. Tako da su smine generacija stalni izazov.

Zagorka Romić istu prominu posmatra iz drugog ugla. Za nju je rad s mladima danas i pitanje prilagodavanja.

– Generalno, omladina je da-

nas drugčija. Nema vremena ni za šta. Morate imati drugčiji pristup i vi se morate minjati. Morali smo korigovati i sebe.

Sića se proba koje su kadgod trajale po dva sata, posebno kada je riječ o izvođačkim sastavima.

– Imali su po pet minuta pauze. Radilo se takim tempom da je „sa zidova voda curila”. Danas, kad bi pokušao održati taku probu, mislim da bi pola djece izneli napolje. Djeca nisu fizički izdržljiva i spremna ko što su bile prithodne generacije. Naravno, sve se minja.

U „Bratstvu” se, pritom, insistira i na pravilima. Djeca, kaže Zagorka Romić, od prvog dana znaju šta se od njih očekiva.

SAMO – LJUBAV

Na pitanje šta ga je vraćalo „Bratstvu” i kad su nailazili teški dani, Antuš Romić odgovara kratko:

– Jednostavno, ljubav. Sitim se uvijek sebe ko derana s Bikova koji ode slučajno na igranku i divi se momcima kako igraju – i dođe kući i „vižba” u košari, uvatim se kravama za rep i – igram.

– Naša djeca su ode, fala Bogu, poslušna, jer od početka, kad dođu i upišu se, znaju da ode moraju slušati. Moraju naučiti čuti i slušati kad kogod divani i trudit se. A oni ti to debelo vrata kad odemo na nastup el turneju. Kad od drugi rukovodilaca dobiju pofale da su izuzetno kulturna djeca i da znaju šta je red, onda budu srićni.

Angažovanje u jednom kulturno-umitničkom društvu nije, kako još jednom ističe naša sagovornica,

Od mladosti nuz folklor

samo ograničeno na igru – nuz koreografije, dica imaju prilike pivat, deklamovat, glumit, učestvovat u radionicama i upoznat različite oblike igre.

– Dica su kreativna i imaju toliko talenata, samo ji moraš malo pogurati i podstaknuti. Volimo deklamovat, glumit, praviti radionice. Uče pivat. Trudimo se da bude šarenoliko, da nije monotono i da se svodi sve na koreografije.

Nuz rad s novim generacijama, posebna pažnja posvećiva se i onom što je sačuvano iz raniji decenija. „Bratstvo” i danas izvodi koreografije nastale još sedamdeset godina.

– Nismo zapostavili stare koreografije. Sačuvali smo ji, samo dodajemo nove. Svake godine, kad možemo, obnavljamo repertoar. Nuz postojeće koreografije nabavljamo i narodnu nošnju koja je potrebna. Godišnje uložimo nekoliko hiljada evra u narodnu nošnju – dodaje Antuš Romić.

Kroz sve te godine društvo je putovalo širom zemlje i Evrope. Bili su u Italiji, Francuskoj, Španiji, Portugaliji, Nemačkoj, Austriji, Belgiji, Poljskoj, Češkoj, Slovačkoj, Belorusiji i Ukrajini. Najdalje su stigli do Portugalije, a ostaje u sićanju i jedno putovanje na koje nisu ošli – u Brazil.

– To su bili veliki novci za put-

ne troškove u to vreme, oko 75.000 maraka. Tribali smo bit misec dana u Sao Paulu i okolnim gradovima. Skupili smo oko 70 odsto sridstava, al nismo ocli. I danas, kad se susrijemo, ta generacija kaže: ‘Jao, kako nismo ocli.’

Nuz pripovrtiku o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti sve je povezano s tim da su braćni drugovi bili najbolji saradnici u radu Društva.

– Velika je to stvar. Da je samo jedno od braćni partnera u čemugod, a da drugog to ne interesuje, mnogo bi teže bilo. Siguran sam da ne bi bilo ovako kako izgleda sad – kaže Antuš, a Zagorka nastavlja:

– Nadopunjivamo jedno drugo. On zna ovo bolje, ja znam ono. Kkakogod smo lakše podnosili i uspone i padove.

Nuz nji su rasla i njeva dica, a potom i unuci. Folklor je postoio porodičnog života.

– Bilo je zdravo tušta odricanja. To naša dica najbolje znaju. Al, na kraju krajova, i oni su bili ode. Znali su šta je to. Cio život se tim bavimo, evo, na kraju krajova i sad. Tu su bile i unuke. Sin se oženio, a i njegova žena je u folkloru. Baš se lipo sklopilo.

I kad je, kako smo i kazali na početku, jubilej od osam decenija postojanja zaokružen priznanjem ko što je „Pro Urbe”, onda je jasno

KAD PRORADI – INAT

U godinama krize, realan scenario je vodio, kako kaže Zagorka Romić, ka gašenju „Bratstva”. No, onda proradi – inat.

– Počeli smo s malim brojem članova i kasetofonom i dali smo sebi rok da štogod uradimo za godinu dana, ako ne, onda da se i mi manemo tog posla. Fala Bogu, nismo se manili – prid nesrićni rat nas je bilo i oko 400, ne znam koliko je grupa bilo. Obadvoje smo još i radili, i nismo znali već el smo došli el pošli. I kad bi se desio neki gubitak energije, uvijek je jedno imalo malo više snage povuč.

da ono što se dešava u „Bratstvu” vide i drugi.

– Kad smo dobili zvanično obavištenje da smo dobitnici priznanja, bili smo zdravo ponosni i srićni. Nismo se nikada posebno eksponirali. Radili smo svoje i ćutili. Kadgod se ćovik zapita da li kogod uopšte vidi koliko truda i rada daješ ovom društvu, da bi tu dicu usmerio na pravi put, da se nauće pravim vridnostima, da nauće da se druće i, u stvari, da nauće da budu ljudi – dodaju Romići na kraju.

N. S.

UČENIKE KOJI POHAĐAJE BUNJEVAČKI DOČEKO JE ŠKULSKI PRIBOR

Bunjevački – kroz jezik, običaje i iskustva

Početak nove školske godine u Osnovnoj školi „Ivan Milutinović” u Subatici dono je i nov ciklus časova izbornog predmeta bunjevački jezik s elementima nacionalne kulture. Ko i prithodni godina, Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine obezbedio je svim učenicima potreban pribor za rad i na početku školske godine, kako u ovoj školi, tako i svim drugim školama u kojima se uči bunjevački.

Podila pribora bila je i prilika da se vidi kako danas izgleda nastava ovog izbornog predmeta i šta učenici posebno vole na časovima. Učenike u OŠ „Ivan Milutinović” vodi učiteljica **Slađana Marković Štetak**, koja je već godinama uključena u nastavu bunjevačkog jezika.

– Ovo je, čini mi se, već osma godina kako se kod nas dila pribor i to je zaista velika podrška Nacionalnog savita. Pomaže nam u radu i lakše možemo organizovat nastavu. Radujemo se što je tako nastavljeno i ove godine – kaže Slađana Marković Štetak.

Nastava je danas znatno drugačija neg u početnim godinama, prija svega zafaljujuć većem broju dostupni materijala. Postoje udžbenici i čitanke, a učenicima se sadržaji pridstavljaje i kroz savrimene načine rada.

– Nastavni materijali danas postoje, pogotovo kad se uporede početne godine. Postoje svi potrebni udžbenici, al dica vole učiti. Vole i raditi iz „Čitanke”. Sad sve ide u smeru digitalizacije i trudimo se da take sadržaje prilagodimo dici u skladu s uz-

rastom. Tu su i tradicionalni udžbenici, koji su prilepo urađeni, bogati su sadržajima i rado ih koristimo u nastavi. Moramo spojiti novo i klasično.

Sadržaj predmeta obuhvata jezik, al i teme koje se odnose na kulturu i tradiciju bunjevačke zajednice. Upravo su običaji, prema iskustvu učiteljice, učenicima med najzanimljivijim dilovima nastave.

– Kako i ime predmeta kaže, ovo je jezik s elementima nacionalne kulture, dakle sve ono što čini identitet Bunjevaca. Moje iskustvo divani da se najviše raduju dilovima koji se odnose na običaje. To je onda prilika i da dica prinesu svoje iskustvo koje nose iz porodice. Uglavnom su običaji najzanimljiviji, pogotovo Božić i Uskrs. Taka nastava pruža prostor i za povezivanje školskog gradiva s onim što učenici već poznaju iz svoji porodica. Časovi tako obuhvataju jezik i

književne sadržaje, al i razgovor o običajima, praznicima i iskustvima koja dica donose iz svojeg svakodnevnog života.

Jedna od učenica koja nastavu bunjevačkog pohađa u ovoj školi je **Minja Krsić**. Njezino interesovanje dodatno je podstaklo učešće na takmičenju u deklamovanju, na kojem je osvojila treće msto.

– Deklamovanje mi se baš svidilo, pa sam želila viditi šta se radi na časovima bunjevačkog. Svidilo mi se i želim dalje učiti. Za sad mi je baš lipo, volim kad pišemo štogod i crtamo.

Za **Dunju Dulić** časovi bunjevačkog u „Ivan Milutinoviću” nastavak su onog što je ranije učila u Bajmaku. Nakon priseljenja u Subaticu, nastavila je pohađati nastavu kod Slađane Marković Štetak.

– Do sad sam na bunjevački išla kod učiteljice **Svetlane Mormer** u Bajmaku, a sad sam u Subatici. Svida mi se što lipo radi-

mo, štogod novo učimo, divanimo i crtamo. Baš je lipo.

Ko i kod drugi izborni sadržaja, broj učenika koji pohađaje bunjevački jezik s elementima nacionalne kulture minja se kroz školovanje. Slađana Marković Štetak primećiva da do određenog osipanja dolazi kad učenici pridu u više razrede.

– Ovo je izborni predmet i kad učenici već dođu do sedmog i osmog razreda, onda je više obaveza, više je časova, duže su u školi, pripravlja se već i za sridnju školu. Sve to utiče na njevo vrime i organizaciju.

Početak nove školske godine tako je i ove godine obiluzen susretom učenika s nastavom, al i podrškom Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine kroz obezbeđivanje pribora. Dobra iskustva dice koja pohađaju i koja su pohađala ovu nastavu najbolja su pozivnica za generacije koje dolaze...

N. S.

SLAMARSKO-SLIKARSKA KOLONIJA „LUSA”

Decenije oko prirode i umitnosti

Likovno udruženje slamara amatera „Lusa” iz Subatice svojim kontinuiranim radom čuva tehniku, znanje i motive koji su postali dio kulturnog nasliđa ovog prostora. U Varoškom udruženju penzionera održan je 31. saziv Slamarsko-slikarske kolonije „Lusa”, okupljanje koje i ove godine povezuje slamarke i slikare, al i različite generacije i iskustva.

Udruženje postoji od 1991. godine, a kontinuitet kolonije jedna je od njegovi najvažniji vridnosti. Pridsidnica „Luse” i slamarka Ana Jaramazović divani da je upravo upornost članica omogućila da se ova tehnika održi kroz godine u kojima se minjaje interesovanja, navike i umitnički trendovi.

– Nije bilo lako održat sve to u kontinuitetu, al jedna posveće-

nost i upornost daju rezultate. Kad je reč o slamarkama, uglavnom su to žene, prija svega u zrlim godinama. Slama traži mnogo vremena i strpljenja, a žene koje imaju velike obaveze teško mogu posvetit joj se u punoj miri. Kad dođu u penziju, pojavi se više slobodnog vremena i onda se mnoge priključivaje i prihvataje ovaj rad. Ove godine imamo tri nove članice i to nam je zaista velika radost. Vridno rade i lipo su prihvatile ono što radi-mo – kaže Jaramazović.

Upravo je prinošenje znanja jedan od važni elemenata rada „Luse”. Slamarska slika nastaje kroz niz pažljivi i zahtivni postupaka, od pripreme prirodnog materijala do njegovog oblikovanja i uk-lapanja u konačnu kompoziciju.

Za nekog ko se prvi put susriće s ovom tehnikom, svaki korak pridstavlja novo iskustvo.

To potvrđiva i Vesna Ilić, jedna od novi članica Udruženja. Njezina veza sa slamom počela je iz želje da nauči štogod što je godinama gledala na izložbama.

– Ovo mi je štogod sasvim novo. Divno se osiçam, udruženje je divno, žene su divne. Kad počnem radit, zaboravim na sve probleme, potpuno se pridam slami i onome što želim napravit. Nisam imala nikako pridznaje, a Ana nas sad uči svemu. Nismo krenile samo od skidanja slame, jer je taj period već prošo, već učimo pripremu, čišćenje, potapanje, sickanje, apsolutno sve. Svaki dio je interesantan i zanimljiv. Nama koje smo nove

sve je izazov i zaista nam je lipo.

Ona je poriklom iz Smederevske Palanke, pa joj je susrit sa subatičkim slamarskim stvaralaštvom dono i jedno novo umitničko iskustvo. Njezina želja je da kroz slamu pronade i sopstveni izraz, pa razmišlja o motivima koji neće nužno biti vezani samo za Subaticu i njezinu okolinu.

– Oduvik sam gledala njeve izložbe i njeva dila. Kad sam upoznala Anu i vidila njezin pristup, odlučila sam pokušat. Kad stanete ispid jedne slamarske slike, pomislite da je nemoguće napraviti tako štogod. Sad Ana nama pokazuje kako se radi i divani nam: ‘Tako ćete i vi.’ Kažem da ne možem virovat da ću dotleg doć, al trudićemo se.

Njezina pripovitka istovrimeno

pokaziva koliko je slamarska tehnika otvorena za ličnu interpretaciju. Ana Jaramazović kaže da su teme na koloniji uglavnom slobodne i da svaka slamarka može pratiti sopstvenu zamisao, ali da se posebna pažnja posvećiva motivima karakterističnim za Subaticu i njezino okruženje.

– Gledamo da radovi budu vezani za naše krajeve, za Subaticu i okolinu, za ono što je karakteristično za ovaj prostor. Naravno, ima i mali izleta, uvode se novine i svako može raditi ono kako ga mašta vodi. Važno je da se stvaralaštvo razvija, a da pri tom ostane prepoznatljiv taj naš prostor – dodaje pridsidnica „Luse”.

Med učesnicima ovogodišnje kolonije bila je i **Anastazija Ivetić**, koja je nova članica „Luse”, ali se slamarskim stvaralaštvom bavi još od 2013. godine. Prvi susret s tehnikom imala je na jednoj radionici, ali su joj onda posao i svakodnevne obaveze ograničavali vreme koje mu je mogla posvetiti. Odlaskom u

penziju odlučila je ozbiljnije se uključiti u rad Udruženja.

– Sad sam u penziji i to mi je bila prva stvar – priključiti se kakvoj organizaciji. Zaista mi se sviđaju slike koje sam viđala, a koje su napravljene u okviru kolonija „Luse”, i onda sam odlučila doći. Bili su ljubazni da me prime. Slama je za mene način izražavanja. Imam ljubav prema lipom, volim lipe stvari i srićna sam što tu ljubav sad mogu iskazati kroz slamu. Radila sam i veće i manje slike, plela sam i pravila različite

stvari. Sve što vidim da se od slame može napraviti, pokušam.

Slamarska kolonija tradicionalno otvara prostor i za slikare, pa se tako dve likovne tehnike susreću u zajedničkom radu i druženju. Jedan od ovogodišnjih učesnika slikarskog dila kolonije bio je **Imre Kesegi**, slikar iz Novog Žednika, koji u radu „Luse” učestvuje već nekoliko godina.

– Prvi put sam došla prije četiri-pet godina i kad stignem, uvijek rado dođem odu. Moja tetka kod

kuće amaterski radi sa slamom, tako da sam dosta upoznat s tehnikom. Sad smo se dogovorili da proširimo saradnju i druženje, jer ja organizujem koloniju u Novom Žedniku i oni će biti moji gosti.

U njegovom slikarskom radu također dominiraju motivi ovog prostora.

– Uglavnom slikam vođačkih pejzaža. U posljednje vrijeme sam se malo zainteresovao i za konje, pa sam počeo i njima slikati. Uglavnom, ono što vidim ispred sebe, to pokušavam staviti na platno. Poslije nekoliko godina rada neke stvari pridu u rutinu, pa čovjek traži što god novo. Divanili smo i o tom da krenem raditi portrete, što bi mi možda bilo malo izazovnije.

„Lusa” je ove godine svoje aktivnosti predstavila i kroz izložbu u Vestibili Varoške kuće, održanoj u junu, a upravo je to vrijeme i misto kad će i nagodinu izložiti radove nastale na ovogodišnjem sazivu.

N. S.

UG „BUNJEVAČKO KOLO” UGOSTILO PRIJATELJE IZ MAĐARSKE

Kad se iskustvo podili

U subotu, 19. septembra, članovi Udruženja građana „Bunjevačko kolo” ugostili su prijatelje, članove Čitaonice iz Baje, iz Mađarske. Domaćice su gostima iz Mađarske, nuz članove Udruženja, bile slamarske umitnice koje se za ovu priliku pripratile posebno osmišljenu radionicu slamarstva.

Za najveći broj gošći, ovo je bio prvi susret sa slamom. **Eva Rajner**, pridsidnica „Bunjevačke čitaonice” iz Baje naglasila je da je druženje s bunjevačkim udruženjima izuzetno važno, jer s obadvi strane granice Bunjevaca ima malo i zato je važno da se Bunjevci drže zajedno.

– Mi želimo povezanost i ona

je zdravo uspijela s čeljadima iz Sombora. Međusobno se posjećujemo na raznim programima. Mi u Sombor idemo na razna događanja ko što je i ovo danas na radionici slamarske slike, dolazimo na „Dužionicu”, na „Marindan”. Somborci kod nas dolaze na „Prelo”, „Grožden bal” i razne izložbe. Zdravo se radujemo našim susretima – istakla je Eva Rajner, pridsidnica „Bunjevačke čitaonice” iz Baje i dodala:

– Imamo nekoliko članova koji su se ranije bavili slamarenjem, na žalost jedna od slamarki nije mogla doći danas. Naše udruženje je dobilo od „Bunjevačkog kola” na poklon za Sv. Antuna

slamarsku sliku, i vrlo rado take slike mećemo na zidove našeg Udruženja. Slamarenje nam se zdravo sviđa, jel pripada tradiciji i ostavštini naši pridaka.

Takođe, Eva Rajner je izrazila želju da se bunjevačka čeljad u Baji što bolje upozna s ovom vrstom tradicionalne umitnosti.

Gošće iz „Bajske čitaonice” ističu da su članice „Bunjevačkog kola” zlatne domaćice i učiteljice i da su s lakoćom i ljubavlju prinеле svoja znanja. Mnoge od članice

„Bajske čitaonice” prvi put su se sustrile sa slamarstvom priko slika koje su u „Čitaonici” bile izložene što je i pobudilo radoznalost i želju za bližim upoznavanjem ove tehnike.

– Kad smo dobili poziv za Sombor, rado sam se prijavila. Ode smo vidili kako izgledaje početni radovi oko stvaranja slike, sve se to činilo jednostavnim. Vidili smo kako se slama potapa u vodu i posli se struže, pa suši i lipi na trake. Onda smo probali male forme, i pošto se pripravi pozadina, motivi se lipe, a to je još zdravo daleko od gotove slike. Kad smo dolazili pitala sam se šta možem naučit za ti par sati. Volila bi naučit osnovu slamarenja, a posli i sama svoju sliku opraviti – objasnila je Marika Šokac.

Radoznalost, a pomalo i znatiželja, al i nestrpljivost da se proviri sopstvena kreativnost, doveli su i Eriku Havaš u „Bunjevačko kolo” u Somboru.

– Prvi put se upoznajem s ovom metodom čišćenja, još

nikad nisam pripravljala sliku od slame, zdravo sam bila uzbuđena zbog tog kako ću uspit pripravit, al ode su svi tako ljubazni, pa sam s radošću radila sa slamom. Danas sam pripravljala listiće i pletenje u četiri struke – kazala je Erika Havaš.

Med gošćama koje su, na prvom mistu izrazile želju za upoznavanjem sa slamom, bio je i Mato Šokac.

– U Baji se malo divani bunjevački, samo oni koji još imaju rodbine i kojima je to maternji jezik. Učio sam bunjevački od moji roditelja, a u selu di smo živili samo je naša familija divanila bunjevački. Rado dolazim ovamo i ponosim se svojom bunjevštinom i činjenicom što još divanim bunjevački.

Kako med članovima u „Bunjevačkom kolu” ima i oni koji divane mađarski, jezičke barijere praktično nisu ni postojale.

– Bila je to jedna prilipa energija med nama. Od prvog momenta smo našli zajednički jezik naši ruku i srca, tako da je naše

druženje na ovoj radionici proteklo u jednoj stvaralačkoj atmosferi – istakla je Mirjana Radojević, u ime Slamarske sekcije UG „Bunjevačko kolo”.

Slamarska radionica bila je moždar i logičan nastavak bunjevačke saradnje s dvi strane granice.

– Godinama se posćivamo. Idemo jedni drugima na razne programe i manifestacije, od „Dužionice” do „Prela” i drugi svetkovina. Rezultat ove radionice biće izložba radova u Baji, al i na polju jezika ćemo se potruditi uraditi što god se više mož. Važno je da postoje dobra volja i s njeve i s naše strane. Radujemo se svim zajedničkim susretima i s nestrpljenjem čekamo kad ćemo se ponovo družiti – naglasila je podpridsidnica UG „Bunjevačko kolo” Aleksandra Medurić Kalčan.

Edukativna radionica slamarenja u „Bunjevačkom kolu” u Somboru završena je u prijatnoj atmosferi druženja, pisme i zajedničke užne nuz brojne planove za nova druženja i međusobne posite.

R. P.

OPŠTINSKA SMOTRA RADOVA LIKOVNI UMITNIKA AMATERA

Selekcija sve ozbiljnija

U organizaciji Kulturnog centra Sombor, 8. septembra, održana je Opštinska smotra radova likovni umitnika amatera. Na izložbi koja je pripravljena u „Muzeju podunavski Švaba“, učestvovalo 20 umitnika s ukupno 39 prijavljeni radova.

Selektor smotre bila je **Mila Krstić**, istoričar umitnosti, a publika je imala priliku vidit raznovrsna likovna ostvarenja umitnika amatera.

– Ovo su, uglavnom, umitnici iz tri udruženja – „Likovna grupa 76“, Umitnički studio „Sombor“, Udruženje građana „Bunjevačko kolo“, ko i jedan samostalni umitnik – istako je na samom početku **Nikola Pejović**, urednik programa u KC „Laza Kostić“.

– Uvijek sam srićna kad imam prilike bit selektor na ovakim smotrama, jel smatram da umitnošću tribamo svi mi da se bavimo na bilo koji način. Smatram da je kreativnost suština svakog postojanja. Što se tiče ovogodišnje selekcije, najviše je bilo slikarski radova, jedna skulptura i dva slamarska rada. Mislim da sam ove godine bila strožija u selekciji neg do sad, al ne da bi demoralisala one koji nisu prošli, već da bi im dala podstrek da se malo više pozabave, ne možem kazat, nedostacima, imajuć u vidu da je ovo amatersko slikarstvo i da se ne očekiva profesionalni pristup, al uvijek postoji prostor za napredovanja i upravo želim da oni koji nisu prošli, to na taki način i svate. Oni koji su prošli, tribaje održat kvalitet i trudit se da budu i bolji. Kad je o slamarskim slikama rič, odlučila sam se da obadvi slike prođu, znajući da je rič o izuzetno zahtivnoj tehnici i zdravo mi je

drago da se taka jedna tradicionalna tehnika održava i živi kroz žene koje se bave slamarstvom. Očekivam da će prolaskom slamarki ovo bit podstrek da na slidećoj izložbi, do godine, vidimo mnogo više slamarski radova – istakla je selektor **Mila Krstić**.

Diana Ostrogonac, slamarka „Bunjevačkog kola“ po prvi put je učestvovala na Opštinskoj smotri i tim je njezina radost daljnijeg plasmana još i veća.

– Moram naglasit da naše slike, ko i sve druge, moraje imat kompoziciju, dubinu i kontrast

što mi postizemo uzimanjom boje iz prirode. Dakle, nemamo mogućnost mišanja boja ko slikari. Od obične slamke dugačak je put do ostvarenja samo dila umitničke slike i to je jedna sigra brez granica. Moja slika koja se plasirala na zonsku smotru možda malo iskače iz tradicionalni radova samim motivom, al želja mi je bila da priko slike poručim da ono najlipše i najplemenitije iz prirode možemo prinet u umitnost i imat ko sliku u svojem domu – naglasila je **Diana Ostrogonac**.

Posthumno, slamarska slika s

motivom somborskog salaša, autorke, nedavno preminile slamarke **Milice Kohut**, druga ne nagrađena slika na somborskoj opštinskoj smotri.

– Naša, na žalost pokojna slamarka, **Milica** je imala poseban dar za kompoziciju i detalje. Ova slika nije prva koja se takmičila na raznim smotrama. S žaljenjem ističem da nam zdravo nedostaje, prinela nam je tušta znanja, al rano je očla. Ova slika je još jedna potvrda njezinog talenta, kvaliteta rada i naš velik ponos i uspomina – istakla je **Mirjana Radojević**, slamarka „Bunjevačkog kola“.

Na Zonsku smotru plasirali su se: **Tamara Mišković**, **Božica Stajšić**, **Kristina Dragaš**, **Anastasija Vignjević**, **Eleonora Koril**, **Milica Pekanović**, **Jelena Basta**, **Živojin Gajić**, **Stana Libić**, **Antun Krulić** – **Braco**, **Diana Ostrogonac** i posthumno **Milica Kohut**.

Član „Likovne grupe 76“ **Antun Krulić** – **Braco**, takođe je ostvario plasman na Zonsku smotru i to s radom „Plavi most“, ulje na platnu.

– Volim našu prirodu i **Bajski kanal**, tako da su mi ti motivi zdravo dragi. Zdravo sam zadovoljan što sam prošo na Opštinskoj smotri, inače sam učlanjen u „Likovnu grupu 76“ i volim ta druženja. Još ko dite sam zdravo volio slikat velike formate, a 2009. godine sam počo malo aktivnije slikat, tad sam se i učlanio u pomenutu likovnu grupu – kaže **Antun Krulić** – **Braco**.

Selektorka **Mila Krstić** odabrala je 12 radova koji su se plasirali na Zonsku smotru. Triba napomenit da je Zonska smotra likovni umitnika amatera Vojvodine zakazana za 8. oktobar u Kulturnom centru Kula.

R. P.

MALA GOSPOJINA U DOROSLOVAČKOM SVETILIŠTU

Ostvarila plan pun ljubavi

Na dan Male Gospojine, 8. septembra, u Doroslovačkom svetilištu kraj svetog bunara (Bajkut), u prisustvu brojni crveni velikodostojnika na čelu s **monsijorom Santa Rokom Gandženijem**, apostolskim nuncijom, i subotičkim biskupom **mons. Ferencom Fazekašom**, ko centralni dio proslave, održana je svečana sveta misa.

U svojoj pridiki, nadbiskup Santo Roko Gandžemi, apostolski nuncije, naglasio je jedinstven život Dvice Marije koji obasjava cilu Crkvu, a njezin primer poziva kršćane da pripoznaje i prihvate Božju volju.

Obećanja vikovna su koncentrisana u Mariji, i ona je jedina osoba koja je savršeno ostvarila plan pun ljubavi koji je Bog pripremio za nju – zaključio je apostolski nuncije.

Značaj marijanskog svetišta i obilježavanja Male Gospojine kroz lik Marijin objasnio je i župnik **Jožef Sakalj** iz Bačke Topole.

– **Marijino rođenje je zora spasenja. S Njezinim rođenjem pojavilo se čudesno ljudsko biće, taka vrsta ljudskog postojanja, koja potiče od biološki roditelja,**

al sa svojim kasnije kazanim „da” na rič anđela, oslobođena od grija, na najčistiji način u tilu ona je mogla prihvatit samog Boga. S ovim praznikom, cili univerzum je tu, jel već sa samim održavanjom ovog praznika, razbijamo granice vrmena i prostora – naglasio je župnik Jožef Sakalj iz Bačke Topole.

Ovogodišnja proslava imala je poseban značaj, jel je nakon zavr-

šene restauracije, kip Blažene Dvice Marije, star 165 godina, dočeka brojne vjernike i hodočasnike u obnovljenom sjaju.

– Kip Dvice Marije blagosiljan je prvi put na latinskom jeziku, a ove godine, 165 godina posli, blagoslov je obnovljen takođe na latinskom jeziku, upravo se ovako susriće prošlost i sadašnjost u nadi da je Marijin kip tu postavljen za kršćansku budućnost. Istovremeno, ovom obnovom garantuje se da će dragocino umetničko i virsko dilo ostati sačuvano za buduće generacije i

pridstojeća velika hodočašća – objasnio je župnik marijanskog svetišta u Doroslovu Akoš Horvat.

Kip Dvice čuvo je katoličku viru u Doroslovu 165 godina. Za to vrijeme, kako je tokom restauracije otkriveno, na kipu je bilo, u namiri obnove, nanošeno čak 35 slojova boje kako bi stalno blistala.

Restauratorica kipa Dvice Marije bila je Subatičanka Karolina Biači koja već 12 godina vraća život spomenicima, skulpturama u crkvama. Ona je tokom prolića i lita na najprofesionalniji način vra-

tila originalni izgled kipu iz Doroslova.

– Vratili smo Gospi stari sjaj tim što smo ikonografski, prema rezultatima Akademije umjetnosti u Budimpešti, vratili boje svim plaštovima, odići, svetovnoj kruni koja joj je na glavi i plišu ispod nje. Sve je dobilo autentične, prvobitne boje – naglasila je Karolina Biači iz Subatice, diplomirana restauratorica spomenika od kamena.

Sve je morala strpljivo i višto ukloniti kako bi se Gospi vratila originalna boja i detalji koji je prikazi-

vaje u njezinoj blistavosti i svetosti.

– Radove smo otpočeli još 19. februara ove godine. Mjesecima smo radili na njezinoj obnovi. To je bio zdravo mukotrpan posao, ali smo za 15. avgust, na Veliku Gospu, vratili kompletno restauriran kip na prvobitno mjesto – kaže Karolina Biači.

Svetište Vodica kod Doroslova predstavlja jedno od najpoznatiji i najposćeniji hodočasnički mjesta u Bačkoj, koje svake godine, a posebno povodom Male Gospojine, okupi hiljade vjernika i hodočasnika iz zemlje i regiona.

R. P.

KROZ „KULENFEST” I OVE GODINE SE ČUVO POZNAT LEMEŠKI BREND

Praznik ukusa i tradicije

Dvodnevna manifestacija Kulenfest 2026. događaj je po kojem je ovo selo nadaleko pripoznato i koje s ponosom čuva svoj brend proizvoda sa zaštićenim geografskim poriklom. I ove godine, 25. i 26. septembra, u Domu kulture u Lemešu održano je 19. izdanje velike gastronomске manifestacije koja je tokom svih ovih godina prerasla okvir obične seoske manifestacije. „Kulen fest” je posto praznik tradicije, zajedništva, kulture, prijateljstva i gostoprimitstva Lemešana.

Kulen nije samo tradicionalni proizvod, on je dio nasliđa mištanog i dio pripovijetke njeve prida. U njemu su sačuvani znanje i iskustvo koje se generacijama prinosi s kolina na kolino. Rič je porodičnim recepturama, pažljivo odabranim sastojcima koji čine: meso i začini, viština i strpljenje sušenja koje je potrebno kako bi se opravio pravi, kvalitetan lemeški kulen.

Svaka porodica, svaki proizvođač ima štogod svoje – kakvi mali tajni detalji, iskustvo el način pripravljanja koji se godinama čuva i prinosi dalje. Zato se i kaže da svaki kulen nosi svoju pripovijetku.

Familija Dore Vidaković iz Lemeša bavi se proizvodnjom kulena već decenijama, a recept se prinosi s generacije na generaciju, kako bi se tačno znali detalji – kako se puni, kako i kad se suši i možda ono najvažnije, kad je dovoljno dobar

da se prisiče. A za dobar kulen nije dovoljna samo mašina.

– Zdravo je važno prvoklasno zri lo meso, naša domaća začinska paprika i so. Od punjenja do čuvanja, sve je jednako bitno. Naša paprika lemeška, čuvanje u

uslovima tradicionalnog lemeškog špajca... Sve to daje tu specifičnost kulenu koju čeljad pripoznaju. Zato ga i kupuju i za svoje porodice, ali i ko poklon kad idu u inostranstvo, tako je naš kulen oči i u Španiju, Nemačku,

čak i u Australiju – kazala je Dora Vidaković.

Kadgod se meso za lemeški kulen siklo ručno, na sitne komadiće, punilo se u slipo crivo. I nije se pravilo na desetine kulenja ko danas, neg samo jedan. I taj jedan čuvo se ko blago, sve do kirbaja. Al danas je proizvodnja kulena drugčija, tu su savremene mašine, lakši i brži procesi. Al ono najvažnije se nije promijenilo ističe jedan od proizvođača i dugogodišnji organizator „Kulen festa“ **Stipan Ivanković**.

– Probali su ga proizvoditi i na drugim mistima, al kažu da to nije to. I nije! Lemeški kulen je dobar kad je miris izuzetan, izuzetna aroma, kad se prisiče i udari vas taj lip miris! E, onda znate da imate proizvod vrhunskog kvaliteta – objasnio je Stipan Ivanković iz Udruženja „Lemeški kulen“ iz Lemeša.

Lemeški kulen je više od ukusa – on je identitet ovog mista. Podsića nas na stare običaje, na okupljanje porodice, na zajednički rad i

lavande, rakije, vina sve do rukotvorina koje svojim postojanjem svedoče o starim zanatima i vridnim ljudskim rukama.

Kako bi „Kulenfest“ bio još uzbudljiviji, organizatori su pripremili tombolu, koja je svojim uzbudljivim izvlačenjem, raznovrsnim nagradama i prijatnim iznenađenjima dodatno upotpunila festivalsku atmosferu.

Manifestaciju je ulipšo šarenolik, višenacionalni i multikulturni program u kojem su se sustrile različite tradicije, muzika, pisme i igre. Nuz zvuke tamburaša „Duvegija“, pivala je **Zorana Iduški** nuz pratnju **Strahinje Rašića** na harmoniki, a folklorni dio programa ulipšali su nastupi GKUD „Sombor“, GKUD „Ravangrad“ iz Sombora i seoska kulturno-umetnička društva iz Lemeša, Čonoplje i Stanišića.

Upravo ta raznolikost pridstav-

na vrime kad se znalo koliko truda i ljubavi treba uložiti da bi se napravio dobar domaći proizvod. Upravo to je važno i razlog više da se ova tradicija sačuva i prinese na mlade.

Na Kulenfestu, nuz kulen, positioci su imali prilike uživati i u drugim tradicionalnim proizvodima izlagača: domaće pripravljene lokalne proizvode od meda, maka,

lja i bogatstvo ovog mista, jel kako domaćini kažu, možmo divaniti različitim jezicima, nigovat različite običaje i tradiciju, al ono što nas povezuje jeste poštivanje, priljeteljstvo, zajedništvo i ljubav prema mistu u kojem se živi.

Nuz brojne sponzore, donatore i prijatelje Festivala kulena, manifestaciju je podržala Turistička organizacija varoši Sombor. **R. P.**

TREĆI FESTIVAL DIČIJI FOLKLORNI ANSAMBALA
„MLADOST ZA SUBATICU”

Koracima tradicije do životni prijateljstava

Treći Festival dičiji folklorni ansambala „Mladost za Subaticu” okupio je u subotu, 26. septembra, oko 400 djece iz 13 kulturno-umetnički društava. Domaćin festivala, KUD „Mladost 1947”, u Subatici je ugostio ansamble iz različiti krajeva Srbije, ko i goste iz Severne Makedonije i Mađarske. Nuz defile ulicama varoši i program u svečanoj sali MKC „Nepker”, festival je i ove godine bio prilika da se na jednom mestu susretne dica koja folklor igraju u različitim sridinama, nose različite nošnje i predstavljaju različite tradicije.

Ovogodišnji slogan festivala – „Koracima tradicije gradimo prijateljstva” – upravo divani o ideji koja stoji iza ovog okupljanja. Folklor djece povezuje kroz igru i muziku, al i kroz putovanja, zajedničke nastupe i poznanstva koja vri-

menom prirastaje u prijateljstva.

Domaćini su festival je prvi put organizovali 2024. godine, u čast kadgodašnje koreografinje **Natalije Marković**, koja je 1974. godine formirala prvi dičiji folklorni ansambl OKUD „Mladost”.

– Veliko je zadovoljstvo što možemo ugostit skoro 400 učesnika iz 13 kulturno-umetnički društava, kako iz Srbije, tako i iz inostranstva. Gosti su nam KUD „Ilinden” iz Bitolja, iz Republike Severne Makedonije, i KUD „Ba-

nat” iz Deske, iz Mađarske, a pored nji i društva iz različiti krajeva Srbije – kaže **Robert Čepela**, pridsidnik KUD „Mladost 1947”.

Med učesnicima su bili AFA „Dukati” iz Čačka, KUD „Dimitrije Katić” iz Crkvenca, KUD „Svetozar Marković” iz Zrenjanina, KUD „Vuk Karadžić” iz Temerina, KUD „Stepino kolo” iz Stepanovićeve i KPD „Jedinstvo-Edšeg” iz Bajmaka, dok su Subaticu predstavljali KUD „Mladost 1947”, KUDŽ „Bratstvo”, FA „Sunce”, MKC „Nepker” i HKC „Bunjevačko kolo”.

Za KPD „Jedinstvo-Edšeg” ovogodišnji festival bio je prvi susret s manifestacijom. **Nikola Batinić**, pridsidnik Društva iz Bajmaka, kaže da su se pozivu rado odazvali.

– Velika je čast bit na ovakom lipom druženju. Kako smo čuli, više od 400 učesnika, to je jedna fantastična ekipa. Tu su i gosti iz Makedonije i Mađarske. Mi smo

se rado odazvali, zapravo, velika nam je čast. I mi smo došli naučit što god novo i vidit što god novo, jel društva iz Mađarske i Makedonije imaju specifične vrste plesova i igranja – kaže Batinić.

Upravo različitost programa i tradicija koje ansamblu donose čini ovakve susrete zanimljivim i za same učesnike. Svako društvo na festival dolazi sa svojim igrama, muzikom i nošnjama, a dica kroz nastupe imaju priliku vidit kako njevi vršnjaci niguju folklor u drugim sridinama. Za članove KUD „Mladost 1947” folklor je, prija svega, dio svakodnevnog druženja. Leon Farago već osam godina igra folklor.

– Volim igrat folklor zbog drugara. Nošnja je lipo, igre su dobre, brze. Drago mi je što se ovake stvari organizuju u našem gradu i što možem bit član jedne od takih manifestacija – kaže Leon.

Njegova vršnjakinja Aleksandra Francisković takođe je osam godina u folkloru. Pored društva i zajedništva, posebno izdvaja putovanja koja su sastavni dio života jednog folklorca.

– Privukli su me kod folklorista društvo, nošnja i zajednica. Jako puno nas ima i volimo igrat. Trenutno nosim bunjevačku nošnju i ona mi je nekako najlipša. Ovog lita smo putovali na puno mesta. Išli smo u Mađarsku, išli smo u Valjevo, na jako puno putovanja. Volim to s drugarima, druženje, sve je jako lipo – dodaje Aleksandra.

Na festivalu su se sustrila i dica iz različiti krajeva Srbije. Devetogodišnja Helena Petronijević iz Akademskog folklornog ansambla „Dukati” iz Čacka na folklor ide dve godine, a u Subaticu je stigla sa svojim ansamblom.

– Sviđo mi se folklor, sviđala mi se nošnja. Lipo je u Subatici i drago mi je što sam upoznala ovaj grad – pripovida nam Helena.

Za subatička društva festival donosi priliku da se okupe i prid-

stave rad sa svojim najmlađim članovima. KUDŽ „Bratstvo” tokom godine učestvuje na brojnim manifestacijama i festivalima, a njegovi članovi ovog septembra imali su više nastupa.

– Lipo je prilika da se promovira folklor i tradicija i u Subatici, koja ima kulturno-umetnička društva. Lipo je da možemo i mi Subatičani međusobno da se nadamo i pokažemo šta ko radi s dicom, da nam dođu gosti, da vide ovaj naš lip grad i da nam bude lipo – jedno lipo druženje i jedan lip trenutak – kaže Zagorka Romić iz KUDŽ „Bratstvo”.

Za Filipa Stantića iz istog društva ovo je bio treći festival „Mladost za Subaticu”.

– Meni se Festival jako sviđa. Za dicu je dobar, svi se družimo i slušamo novu muziku, odnosno muziku za igre. Upoznajemo nove tradicije i jako volim ovake festivale – naglasio je Filip.

Upravo druženje dice iz različiti sridina jedan je od glavni razloga zbog koji je „Mladost 1947” festivalu dao slogan „Koracima tradicije gradimo prijateljstva”.

– Nigujući tradiciju svi ti društava i sridina koje nam donose, idemo na ta poznanstva. Iz poz-

nanstava nastaju prijateljstva i to su veze koje stvaraju sad dica, a posli, ko odrasli, nastavljaju da ih čuvaju. Folklor je nešto što stvara prvenstveno te veze i prijateljstva – nastavlja Robert Čepela.

Za KUD „Mladost 1947” zato je važan i sam naziv festivala. „Mladost za Subaticu” treba bit okupljanje dice koje će gradu doneti susrit različiti tradicija, muzike, igara i nošnji.

– Želimo da u Subatici skupimo svu tu dicu, sa svojim šarenilom nošnji i svim tim elementima tradicije i kulturnog nasliđa koje nose. Mladost za Subaticu –

dajemo gradu svu ovu mladost koju možete vidit. To je oko 400 učesnika, od najmanji do najveći, upravo da malo podignemo i tu kulturnu i tradicionalnu svist u ovom gradu – zaključio je Čepela.

Jedan festivalski dan tako je u Subaticu dono igre i pisme iz više sridina, ali i ono što se kroz folklor gradi izvan scene – poznanstva med dicom, zajednička putovanja, druženja i prijateljstva. Za mlade folklorce nastup traje nekoliko minuta, festival jedan dan, a prijateljstva koja nastanu na takim susretima mogu trajat mnogo duže.

N. S.

Naši stari su kazali: „Ko radi, ne boji se gladi“, tako je bilo, al tako je i sad. I stigo nam je misec koji je, za naše pritke pogotovo donosio tušta posla.

Misec promine

Oktober je misec koji nam donosi promine. Vreme je zaladilo, pa se i ruvo minja, oblači se kako deblje. Kad su u davna vreme naši prici došli u ove krajeve, počeli su obrađivat zemlju s prostim alatima koje su imali, to su bili drveni plugovi. Točkovi, daska i gredelj su bili drveni, samo je raonik i ostalo bilo gvozdeno. Te plugove su vukli volovi, volovi su bili jaki, samo su išli dosta sporo, dva i po kilometra na sat. Kad se malo iznapridovalo, veće gazde su držale i bivole, oni su bili veći i jači od volova, pa su i brže išli, pa se i oranje ubrzalo.

Orač je ustao rano naranit životinje, metne njim jaram, pa pođu orat, do prid podne. Jaram se skine, a životinje legnu i priživaje. Ponovo se narane, pa oru do doveče. Pridveče se mogla čut pisma mladi orača – „Alaj volem pa volem, na volovi da orem, još da dođe cura draga, da volove javlja“. Stariji su kazivali mladima: „Da nije orača ne bi bilo kruva ni kolača.“

Pripravljanje za sitvu

Prija dva miseca smo proslavili Dužijancu, zafala Bogu za krv od ovogodišnjeg žita. A da bi se krv dobio, triba posijati žito. To je prva briga za krv svakidašnji, brez čega se ne bi mogo zamisliti život i opstanak na zemlji. Čim se obere kuruz, kuruzna se morala skloniti s kuruznjaka, da se mož početi orat pod žito.

Poso je bio spor i težak, jel kadgod nije bilo mašinerije, pa se radilo s volovima i ručno. Ustajalo se rano, pa čim svane išlo se na njivu rad kuruzne. Kad se kola napune, ide se na salaš, tamo se kuruzna pri-vrne, pa se oma ide rad drugi kola. Kod salaša se kuruzna sakupljala u velike klupe.

KROZ ŽIVOT BUNJEVACA

Ko radi, ne boji se gladi

Naporno je bilo oraču cili dan ić za plugom u brazdi, a za oračem su išli galebovi, koji su kupili koji-kake larve i štetočine. Kad se smrkne odlete, a ujutru evo nji opet. Friško uzorana zemlja je lipo mrišila, jel nije bila zatrovana kojekakim herbicidima i drugim otrovima ko danas. Ko nikad nije radio na zemlji taj to ne mož ni razumit.

Od ručnog do mašinskog sijanja žita

Kad se jedna njiva uzore, onda se sijalo žito, dok je još vlažna zemlja. Kadgod se žito ručno sijalo. Čovik koji je sijo žito moro je bit uvižban, da jednako uzima žito šakom iz džaka koji je bio svezan priko ramena. Moro je paziti da jednako koraca i da jednako razbaciva žito, da ne baca di je već posijano i da ne ostane prazan prostor zemlje di nije posijano žito. Kad se žito posije, onda su ga drljali branom, od kaki veći grana koje su vukli volovi, da se žito zavalj zemljom. Kadgodašnji rod žita je bio manji, jel se sijalo samo domaće žito. Važno je bilo da ga ima za krv i za sime za godinu, a za prodaju ga nije bilo.

U drugoj polovini devetnajstog vika, zemljoradnicima su malo napridovali. Ljudi su počeli kupovati i odanjivati konje, a u fabrikama su pravljani gvozdeni plugovi, drljače, parače, brane, koje se mogu viditi i danas, mašine za sijanje žita, manje i veće. To je kadgod našim pricama bio prvi korak na bolje. Konji su išli brže od volova, dva konja su vukla plug s jednom brazdom, a drugog su vukla tri konja, al žito se više nije sijalo ručno, već s mašinama. Prija sijanja žito su kalamili

parzolom. Mašine na sijanje žita su vukla po tri konja. Jedan deranac je vodio konje da idu upravno, a jedan čovik je držo za kormanj da točkovi ne krivudaje, a kogod je išo za mašinom i pazio da se koja civ ne začepi, ako upadne kaka grudvica.

Žito posijano s mašinama je bilo jednačije posijano, pa je i rod bio veći. Siromašniji ljudi su imali po jednog konja, pa su se dogovarali nji trojica da sastave tri konja, pa tako posiju žito svoj trojici. Kad se žito posijalo domaćin je kazo: „Mi smo s naše strane uradili kako smo mogli najbolje, a dalje nek se dragi Bog stara“.

Taj napridak u proizvodnji žita dosta se uvećo pa su ljudi imali žita i za prodaju. Iz daleka su dolazili trgovci pa su Dunavom šlepovima privozili žito u one krajeve di ga nije bilo. Kadgod su sijane tvrde sorte žita – domaći bankut i druge koje su davale malo manji rod, al je krv i drugo tisto bilo zdravo bolje neg od ove sadašnje mišane sorte.

Jesenja raskoš

U jesen zrija grožđe i više fela voća, beru se jabuke, kruške i tune, a naše su domaće od svakog voća mećale u dunc, kuvale pekmez i sušile za zimu. U jesen se beru vinogradi, a kadgod su naši pao-ri imali po koju motiku vinograda, u Tavankutu, na Kelebiji, el u Bajskim Vinogradima. Grožđe su brali s mobom, ručak ponesu u vinograd, a kad dođu na salaš bio je kuvan paprikaš. Posli su presovali grožđe i pili slatkog masta, od kojeg je kasnije postalo pravo domaće vino. Vadila se i šećerna ripa, sve se ručno radilo, a bio je to težak

poso po ladnom i kišovitom vremenu. Kad se izvadi iz zemlje, malo se očisti s nožom i odsiče vr s liščom zajedno. Posli se tovari na kola i nosi na železničku stanicu. Tamo bi je pritovarili u vagone i nosili u Crvenku u fabriku šećera.

Mlatili su se orasi, lišnjakovi i mandule, a to se ostavljalo na tavan da se suši. Siko se sirak pa bi ga povezali u snopove, od njega se vezale sirkove metle. Počupa se i bili korov, od njega se vezale korovske metle s kojima se melo lišće i snig kad napada. Iz zemlje su se vadili peršin, šargaripa, poštrenjak, celer i čičoka – ona je dobra protiv šećerne bolesti, dobra je i ko friška i za kišeljenje. Donesivale se bundeve, one velike dinke, od koji se pekla bundevara i pekle se u kori, a i kupus se siko.

Vreme za mladež

Za mlade su se pravila kola igranke, tamo su se oni družili, zabavljali i zaljublivali. U jesen su se pravile berbanske zabave. Sala se nakiti pantljikama, a gori se naviša grožđa, jabuka, ogledalca, maramica, ružovi za usne i drugi sitnica. Bili su redari koji su čuvali da se ništa ne ukrade. Al su momci dok igraje, znali malo poskočiti, pa što-god ubrat i dat svojim divojkama...

Sad se sve prominilo, fala Bogu na bolje, ručno se skoro ništa ne radi. U kućama svi električni aparati, na njivama mehanizacija, veliki traktori i kombajni. S mašinama se svašta sadi, palantuje, vadi krumpir i šećerna ripa, a ni josag više niko ne čuva, samo podikoji čovik stado ovaca. Dica sad ništa ne rade. Kad dođu iz škole, sidnu ispid televizora, kompjutera, i interneta, el sigraje sigrice priko mobilnog telefona, to više šteti nek što pomaže diti. Više se ništa ne kopa, sve se poliva herbicidima, pa sve i natrujemo. Uništili smo prirodu, a sad ona uništava nas. Bog nam svi-ma uvik oprosti, ako se pokajemo. Ljudi opraštaje jedni drugima pokadkad, al priroda nikom ništa ne oprašta.

A. V. K.

Sveci koji se spominjemo

Svete Male Terezije se spominjemo već na početku miseca 1. oktobra. Ona je još ko mala bosonoga curica svoj život posvetila Bogu. U svojem kratkom životu od 1873. do 1897. godine kazala je: „Ako ode na zemlji činim dobra dila, u nebu ću vično živiti”. Posli tri dana, 4. oktobra, se spominjemo Svetog Franje Asiškog. On je bio učen mladić, sin jedinac jednog bogatog trgovca pogana. Franju su obratile riječi Svetog pisma – „Šta vridi čoviku, da cio svit dobije, a dušu svoju izgubi”. Ostavio je slavu i očevo bogatstvo, pa je očevo život pokajnički život u velikom siromaštvu.

Franjo je začetnik naši fratrova Franjevac koji su naše pritke u nevolji okupljali, štitili od Turaka, u bolesti od kuge nigovali i čuvali, pa i sad nam pomažu u borbi protiv zla.

Svetog Luke Evanđeliste spominjemo se 18. oktobra. Luka je bio iz poganske

porodice u Antiohiji, bio je školovan za doktora. Pratio je Svetog Pavla na njegovim misionarskim putovanjima. Napiso je jedno od četiri Isusova sveta evanđelja, kad se obratio. Zaštitnik je doktora zanatlija i slikara. Oktobra se spominjemo Blažene Dvice Marije, od rožarske krunice. To je društvo od 20 članova koji svaki dan izmole po jednu deseteticu krunice. Ovu krunicu je osnovala Blažena Marija Paula, a Grgur Papa XI je potvrdio 1832. godine. Članovi mogu bit muškarci i žene od 15 godina pa navise, sve dok su živi.

Spominjemo se i Anđela Čuvara, jel svi mi imamo svojeg anđela čuvara koji nas čuva i prati kroz život, pa mu se molimo: „Anđele Božji, čuvaru moj, danas i uvijek nuz mene stoj. Ruku mi pruži, vodi me ti. Ti me od zala sačuvaj svi”. Šimuna i Jude Isusovi apostola spominjemo se 28. oktobra.

A. V. K.

BUNJEVAČKA ZDILA

Pravimo gumboce

Pita sa šljivama

25 deka brašna
polak margarina
4 kašike mlika
1 jaje
1 kvas
4 kašike šećera.

Za krem

1 kila crni šljiva
10 deka sickani ora
10 deka šećera.

Gornji dio
3 jajeta

2 deci pavlake, polak margarina
80 grama šećera.

Od brašna, mlika, kvasa, margarina, šećera i jajeta zakuvat tisto i ostavit nek se krene. Kad se krene, razvit pa metnit u tepciju namazanu mašćom i posut brašnom. Šljive iskalat, malo isić pa dodat orase i šećer i metnit priko tista u tepsiji.

Margarin šećer, pavlaku i žumanjca umutit i dodat umućena biljanca, pa prilit priko šljiva, metnit u zagrijanu lernu i peč oko polak sata. Kad se ispeče, iznet na ladno. Proladeno isić na kocke.

Gumboci na čorbu

Po kile krumpira
25 deka brašna
3 litre vode
1 kašika masti
po kašike sitne paprike
malo soli
2 deci kuvane paradidke
vezica peršinovog lista

Krumpir očistit, oprat, isić na kolutove i skuvat u posoljenoj vodi. Kad se skuva, procidit od vode i propasirat, a čorbu u kojoj se kuva krumpir zapržiti mašćom i paprikom. Krumpir i brašno zakuvat i

foto: coolinarka.com

pravit male gumboce i mecat u čorbu koja vrije, metnit i peršinov list. Kad gumboci dođu gori, kuvani su, nalit paradidku i vratit na vatru.

Gumboci s pekmezom

1 kg krumpira
po kile brašna
jedno jaje
malo soli
pekmez od crni šljiva

dvi kašike masti
3 kašike šećera

Krumpir očistit, oprat, isić pa skuvat u posoljenoj vodi, ko i za prve gumboce. Zagrijat mast, metnit mrvica i šećer. Kad se krumpir skuva, propasirat, pa zakuvat tisto s brašnom i jajetom, pa na dlanu napraviti po malo tisto, metnit po malo pekmeza, pa napraviti gumboce i mecat u vodu koja vrije. Kad se skuvaje dođu gori, ocidit od vode i posut mrvicama i šećerom, dobri su vrući i ladni. A. V. K.

NA PALIĆU ODRŽANI TRADICIONALNI „BERBANSKI DANI”

Plodovi i izazovi poljoprivrede

Na Paliću su drugog septembarskog vikenda održani 36. „Berbanski dani”. Rič je o manifestaciji koja više od tri i po decenije okuplja proizvođače, izlagače i posetioce, prija svega oko slatki plodova koji najavljuju jesen. I dok su kupci merkali proizvode i gledali kako da što bolje prođu, oni s druge strane imali su svoje muke, tokom izazovne godine koju je u značajnoj miri obilježila suša, a pojedini proizvođači su se napatili s mrazom.

Bela Saulić iz Bajmaka, koji se bavi proizvodnjom vina od višnje, ovogodišnji rod ocinjiva ko najbolji otkako je njegov voćnjak zasnovan prija deset godina. Zasad se nalazi u Tavankutu, di porodica ima salaš, a proizvodnja je organizovana nuz sistem navodnjavanja.

– Višnja je dosta kvalitetna bila, imamo zalivanje kap po kap, tako da sam zadovoljan ovogodišnjim rodom. Uspili smo napraviti količinu vina koju smo pridviđali, a proizvodimo i liker od višnje. Pekli smo i rakiju od višnje, a novina nam je orahovača. Imamo i zamedljanu rakiju – navodi Saulić.

U njegovoj proizvodnji nalazi se i kruška s porodičnog salaša, čija istorija seže do 1903. godine. Prema njegovim ričima, stablo i danas redovno rađa, a prinos se kreće izmed 600 i 700 kila godišnje.

– Krušku je zasadio još moj dida, kad je išo u vojsku. Ona fantastično svake godine rađa. Nadam se da će nastaviti radati i naredni godina – divani Saulić.

Hermína Batori s Palića ovogodišnju proizvodnju opisiva kroz veći rod, al i poteškoće koje je izazvala suša.

– Ove godine nismo imali toliko mraza ko prošle godine, zato imamo i dosta roda. Međutim,

zbog suše nam je jako teško. Jedva smo čekali kišu koje nije bilo. Plodovi nisu tako veliki ko prošle godine, pa su zbog tog i cene niže.

Veliki broj sunčani dana utico je na uslove proizvodnje, dok su količina i kvalitet roda ostali važni elementi ovogodišnje ponude.

Spomenka Urban je dio porodice koja se bavi proizvodnjom voća i povrća već decenijama. Kaže kako je ovogodišnji rod jabuke zadovoljavajuć, nuz korišćenje sistema za navodnjavanje koji je pomogo da se ublaže posledice suše.

– Prvo je bio velik mraz, a onda je došla suša. Srića u nesrići je što imamo navodnjavanje, pa je to nekako izvuklo proizvodnju. Ipak, mnoge jabuke još nisu dobile boju, a intenzivna berba jabuka tek pridstoji. Rodom smo zadovoljni, al cinom nismo. Mislim da je ovo najgora cina za poslednji 35 do 40 godina koliko radimo.

Njezini zasadi nalaze se na Paliću, a pored jabuka porodica proizvodi i stono grožđe. Ovogodišnja berba grožđa već je završena za

veći dio sorti, uključivajuć i one koje sazriavaju kasnije.

„Rotari klub” je i ove godine učestvovao u humanitarnoj akciji „Plodovi humanosti”, koja se organizuje 25. put. Prihod od akcije namenjen je različitim oblicima podrške zajednici.

– Naš cilj je dugoročno postavljen. Tri najznačajnije stvari koje realizujemo od ostvarenog prihoda jesu stipendiranje talentovane dece, sridnoškulaca i studenata, pomaganje institucija koje se bave humanitarnim radom ili kulturom, kao i podrška različitim humanitarnim akcijama koje sprovode druge organizacije – istako je **Bela Bodrogi**, u ime „Rotari kluba”.

Svečano otvaranje 36. Berbanskih dana proteklo je nuz obraćanja

Mirele Balint Novak, direktorke DOO „Park Palić”, i **dr Balinta Pastora**, pridsidnika Saveza vojvođanski Mađara, koji je manifestaciju zvanično proglasio otvorenom.

Balint Novak je istakla značaj berbe ko prilike za zafalnost za rod, prirodu i trud poljoprivrednika tokom cile godine.

Balint Pastor je u svojem govoru povezo simboliku vina i zajedništva, pozivajući na saradnju i složnost u važnim pitanjima za Subaticu i Palić.

Osim promocije proizvoda koji dolaze s njiva, voćnjaka, bašči i vinograda, „Berbanski dani” su tradicionalno bili i misto promocije kulture, sporta, domaće radinosti..., misto okupljanja svi generacija...

N. S.

IZ PROŠLOSTI BUNJEVACA

Subatički Bunjevci

Naše krovne bunjevačke institucije su se uvijek bavile s mladim naraštajima koji su se želili upoznat s kulturom, tradicijom i običajima Bunjevaca koji na ovim prostorima severne Bačke žive četiri vika. Tako je nastala i knjiga pod nazivom „Subatički Bunjevci – moja spoznaja kroz zajedničko življenje” autora **Pajice Bašića** koju je UG „Bunjevačka matica” izdalo 2003. godine. Kroz izdanje je autor sproveo istraživanje vezano za Bunjevce, za njevo porijeklo, jezik, običaje, kulturu, viroispovist i drugo.

Autor knjige **Pajica Bašić** rođen je 26. oktobra 1973. godine u Subatici. Osnovnu i sridnju škulu završio je u Subatici, a potom Prirodno matematički fakultet – Institut za geografiju u Novom Sadu di je diplomirao 16. februara 1999. godine s temom „Bunjevci u opštini Subatica” i stekao zvanje profesora geografije. Negovi roditelji: otac **Slobodan Bašić** rođen je u Mladenu i majka **Kajka Ilin** u Tovariševu, obadva ova mesta pripadaju opštini Bačka Palanka. Njegov otac je 1969. godine došao u Subaticu di je **Pajica** odrastao u jednoj drugoj sridini u odnosu na svoje pritke. Od malena je njegova ljubav prema Bunjencima da bi za svoj diplomski rad upravo odabro temu vezanu za Bunjevce i s njom diplomirao i stekao zvanje profesora geografije.

Predmet njegov istraživačkog rada su Bunjevci, narod koji živi na severu Bačke, i koji cilu regiju obogaćiva svojom tradicijom, načinom života i jezikom. Dio Bunjevaca i danas živi na salašima i ko taki su poznati ko miroljubiv narod čiji je život pretežno usmeren na rad, otuda se za Bunjevce obično kaže da su radna i vridna čeljad.

Istraživanje koje u ušlo u njegov diplomski rad bilo je istraživanje

na terenu vezano za Subaticu i njezinu okolinu, a pomoglo je i njegovo učešće u folklornoj sekciji kad godašnjeg OKUD „Mladost” di je on imo prilike upoznat se i kroz folklor s bunjevačkim igrama i tradicionalnom nošnjom Bunjevaca.

S obzirom na to da je ova knjiga objavljena prija 23 godine, ona je u tom momentu bila zdravo značajna, jel je kroz ugao jednom mladog čovika i njegovo istraživanje dao značajne podatke vezane za Bunjevce i sve što je za nji značajno. Upravo te 2003. godine, kad je ova knjiga izašla, formiran je Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine koji se do dan danas bavi razvojem bunjevačke zajednice jel najveći dio Bunjevaca i danas živi u Varoši Subatici i njezinoj okolini, ko i u Varoši Somboru.

Pajica Bašić koji je prija 23 godine, ko mlad i perpektivan profesor geografije, dio svojeg života posvetio je temi o Bunjencima, danas je direktor OŠ „Sonja Marković” u Subatici, a virujemo da i

dalje niguje svoju ljubav prema bunjevačkom narodu na severu Bačke.

T. B.

Bunjevačka kujna

Čokoladne štangle s jabukama

Potrebno je:

Za koru:
– 5 jaja
– 100 – 150 g šećera
– 1 vanil šećer
– 2 dl ulja
– malo ruma
– 250 g brašna
– 1 prašak za pecivo
– 30 g kakaa.

Za fil:

– 6 sridnji jabuka
– 1 dl vode
– 200 g šećera
– 3 kašike ruma
– 100 g čokolade
– 200 g margarina

Za priliv:

– 2 dl soka od jabuka

Za glazuru:

– 100 g čokolade

– 50 g margarina
– 2 kašike ulja

Pripravljanje:

Kora: umutiti jaja sa šećerom i vanil šećerom, dodati ulje, rum, kakao i brašno pomišano s praškom za pecivo pa sve umutiti mikserom. Smesu sipati u pravougaoni pleh (20x30 cm) postavljen papirom za pečenje i peći na 180 stepeni oko 30 minuta. Ovlađenu pečenu koru poprično prisići na polak.

Fil: jabuke očistiti i isić na kocke, pomišati sa šećerom, rumom i vodom, pa kuvati dok ne omekšaje. Sve zajedno umutiti štapnim mikserom, pa u još toplu smesu dodati kocki-

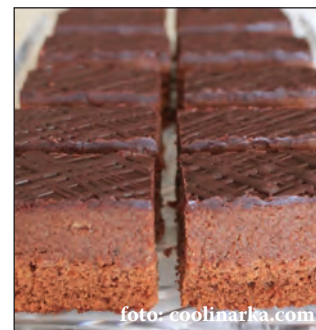

foto: coolinarka.com

ce čokolade i margarina da se rastope. Gornji dio kore izmrviti i umišati u fil. Donju koru vratiti u pleh pa je priliti sokom od jabuka. Primazati pripravljenim filom i ostaviti na hladnom nek se stegne. Otopiti čokoladu s margarinom i uljem i primazati kolač. Kad se glazura stegne, kolač isić na štangle.

Mirjana Vojnić Hajduk

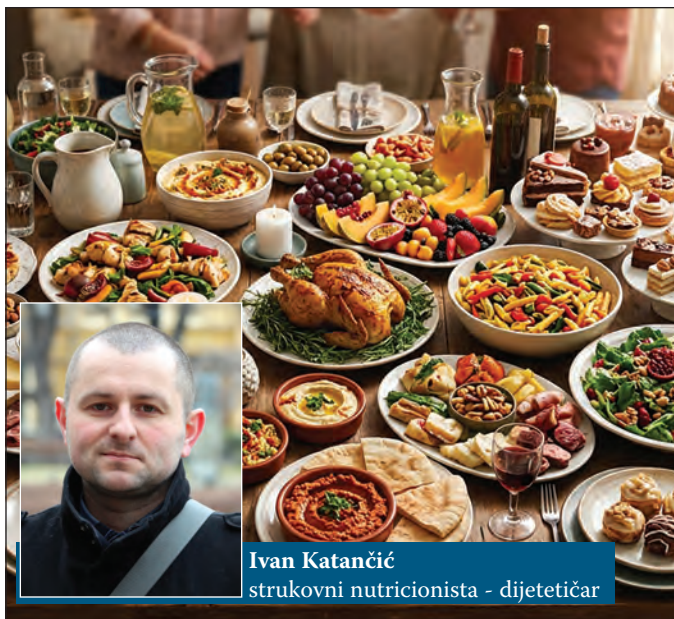
SAVITI NUTRICIONISTE ZA ZDRAVIJI ŽIVOT – ISHRANA I ULOGA DRUŠTVA

Zašto idemo kad nismo gladni?

Kad kažemo da smo gladni, obično zamišljamo jednostavan proces: organizmu je potrebna energija, mozak nam šalje signal i mi idemo. Međutim, ljudsko ponašanje prema rani tušta je složenije. Čovik često ide i onda kad organizmu u tom trenutku nije potrebna dodatna energija. Dovoljno je da ostimo miris friškog peciva, vidimo omiljenu čokoladu, sidnemo ispred televizora s grickalicama el primetimo da kogod nuz nas ide. Odjedared nam se „ide“, iako nekoliko minuta ranije uopšte nismo razmišljali o rani.

Zbog tog je važno razlikovat fiziološku glad od želje za ranom. Fiziološka glad nastaje postepeno i pridstavlja potrebu organizma za energijom i hranljivim materijama. Na njezino regulisanje utiču želudac, criva, masno tkivo, hormoni i mozak. Hormoni poput grelina učestvuju u signaliziranju gladi, dok leptin i drugi signali učestvuju u regulisanju sitosti i dugoročne energetske ravnoteže. Međutim, čovik ne ide samo zato što je njegovom organizmu potrebno „gorivo“. Na odluku da idemo utiču i emocije, navike, okruženje, društvo i sama dostupnost rane.

Jedan od najjednostavniji primera jeste miris. Osoba mož završit užnu i osiće se sito, a zatim proć nuz pekare. Miris toplog peciva mož izazvat želju za ilom. Organizam nije za nekoliko minuta potrošio energiju iz užne. Prominilo se štogod drugo: pojavio se snažan spoljašnji stimulus povezan s ranom. Slično se događa kad vidimo fotografiju hamburgera el reklamu za sladoled. Posebno je zanimljiv fenomen takozvane „specifične sitosti“. Zamislmo osobu koja je poila velik slan obrok i kaže da više ne mož ništa poist. Nikoliko trenutaka kasnije pojavljiva se

Ivan Katančić
strukovni nutricionista - dijetetičar

kolać i osoba ipak nalazi mista za njega. Želudac, naravno, nije tajanstveno napravio dodatnu fioku za desert. Dio objašnjenja nalazi se u tom što interesovanje za ukus i karakteristike rane koju smo upravo ili opada, dok drugčiji ukus, miris i tekstura mogu ponovo povećat želju za ilom.

Emocije takođe imaju veliki uticaj. Niki ljudi idu više kad su pod stresom, tužni, nervozni el usamljeni. Drugi u takim situacijama izgube apetit. Rana mož bit povezana sa prijetnim iskustvom i nagradom, pa određena ila mogu privremeno pružit osiće zadovoljstva el utihe. Problem nastaje kad rana postane glavni način reagovanja na neprijatne emocije. Tad osoba možda ne ide zato što je gladna, već zato što pokušava prominit svoje trenutno emocionalno stanje.

Postoji i mnogo jednostavniji razlog: dosada. Kad nemamo šta radit, rana postaje dostupna aktivnost. Otvaranje frižidera ponekad nema nikake veze sa energetske potrebama organizma. Osoba po-

gleda šta ima, zatvori vrata, a deset minuta kasnije ponovi potpuno isti postupak, ko da se u međuvremenu u frižideru mogla spontano pojavit pica. Navike su jednako važne. Ako kogod misecima ide kokice svaki put kad gleda film, gledanje filma mož postat signal za uzimanje rane. Isto važi za kafu i keks, utakmicu i grickalice el odlazak u bioskop i kokice. Mozak poveziva određenu situaciju s ponašanjem, pa vremenom nije neophodno da postoji prava glad.

Na količinu rane koju poidemo utiče čak i veličina porcije. Kad dobijemo veću porciju, često poidemo više neg kad dobijemo manju, a da tog nismo potpuno svisni. Veliki tanjiri, pakovanja grickalice i čaše mogu otežat procinu količine koju smo već poili. Poseban problem pridstavlja ilo nuz telefon, računat el televizor. Pažnja je tad usmirena na sadržaj koji gledamo, pa možemo slabije pratit sam proces ila i signale sitosti. Društvo takođe minja naše ponašanje. Ljudi često idu zato što idu i drugi. Na rodendan možemo uzet parče

torte iako nismo gladni, jednostavno zato što je to dio društvene situacije. Tokom dužeg druženja možemo više puta uzimat male količine rane, ne primećivajuć koliko smo ukupno poili.

Savrimeno okruženje dodatno komplikuje stvari. Rana je dostupna gotovo neprikidno. Prodavnice, pekare, kiosci, automati, dostava rane i reklame svakodneвно nas izlažu velikom broju podsticaja. Posebno privlačne mogu bit namirnice koje kombinuju slatkoću, masnoću, slanost, aromu i prijetnu teksturu. Čovik zato danas ne mora čekat da postane gladan kako bi dobio razlog da ide. Razlog mož stignit ko reklama izmed dva video-snimka. Zato pitanje „Zašto idemo?“ nema samo jedan odgovor. Idemo zbog energije i hranljivi materija, al idemo i zbog zadovoljstva, navike, društva, emocija, dosade i okruženja. Glad je samo jedan od faktora koji određivaje naše ponašanje prema rani. Korisno je zato prija uzimanja rane ponekad postaviti jednostavno pitanje: „Dal sam stvarno gladan el mi se samo ide?“ Ako bismo rado poili običan obrok, moguće je da je u pitanju fiziološka glad. Ako nismo zainteresovani ni za šta osim za tačno određenu čokoladu, čips ili kolać, virovnije je da važnu ulogu imaju želja, navika el kaki spoljašnji podsticaj.

Razumivanje ti razlika ne znači da čovik treba ist isključivo kad je fiziološki gladan. Rana ima i društvenu, kulturnu i emocionalnu ulogu. Cilj je da razumimo šta utiče na naše odluke. Tek kad pripoznamo zbog čega posežemo za ranom možemo jasnije odlučit dal nam je u tom trenutku zaista potreban obrok el je naš mozak upravo vidio kesicu čipsa i odlučio pokrenit prigovore.

SAD JE PRAVO VRIME ZA SKUPLJANJE VRIDNE NAMIRNICE

Šipak – crveni plod jeseni

Rosa canina L., poznata ko šipurak, šipak EL divlja ruža, jedna je od pripoznatljivi samonikli biljaka naši krajova. Pripada porodici ruža (Rosaceae), raste ko razgranat listopadni žbun i mož dostignit visinu od oko tri metra. U prirodi se susriće nuz rubove šuma, u šikarama, ograda-ma, na zapuštenim pašnjacima i ledinama, te nuz putove. Zabilu-žen je i na području Palića i Luda-ša, di pripada lokalnoj flori.

Cvatovi se pojavljivaje od maja, najčešće su bili el vidno rozlinkavi, dok plodovi sazriivaje krajom lita i tokom jeseni. Septembar i oktobar pridstavljaje uobičajen period njevog sakupljanja. Crveno-narandžasti plod, koji nazivamo šipak, botanički je složena struktura koja u unutrašnjosti sadrži veći broj tvrdi orašica obavijeni sitnim dlaćicama.

Biljka koja se lako pripoznaje

Šipak ima snažan i dobro razvi-jen korenov sistem, dok su mlade grane savitljive i obrasle karakte-rističnim, prema doli povijenim tr-novima. Listovi su neparno perasti i najčešće imaje pet do sedam nazubljeni liski. Cvat je sastavljen od pet latica, a posli cvatanja razvija se karakterističan crveni plod.

Upravo plod pridstavlja najčešće korišćen dio biljke. Tradicio-nalno se sakupljo u prirodi i koris-tio za pripravljanje čaja, pekmeza, sirupa i drugi proizvoda. Šipak je zabilužen i u etnobotaničkim istra-živanjima u Srbiji, di se plod koris-tio ko čaj i izvor vitamina C.

Vitamin C, karotenoidi i polifenoli

Hemijski sastav šipka čini ga po-

foto: By Annemarie Ahrens-Stehle

foto: wikimedia/Manfred Werner/Tsui

sebno zanimljivim u ishrani. Plod sadrži vitamin C, polifenolna jedi-njenja, flavonoide, tanine, karote-noide, pektin, organske kiseline, vitamine i minerale. Med karote-noidima se izdvajaje beta-karoten, likopen, lutein i zeaksantin, dok su med polifenolima zastupljeni raz-ličiti fenolni i flavonoidni spojevi.

Najpoznatija karakteristika šipurka jeste sadržaj vitamina C (askorbinske kiseline). Njegova količina mož značajno varirat u za-visnosti od vrste, stepena zrilosti, uslova u kojima je biljka rasla, vri-

mena berbe i načina obrade. Zbog tog se u stručnoj literaturi mogu pronać veoma različite vridnosti. Kod potpuno zriili plodova Rosa canina navode se visoke koncen-tracije vitamina C, mada se one razlikuju izmed pojedinačni popu-lacija i uzoraka.

Vitamin C doprinosi normalnoj funkciji imunskog sistema, stvaranju kolagena i zaštiti ćelija od oksidativnog stresa. Polifenoli i karotenoidi dodatno doprinose antioksidativnom potencijalu ploda. Upravo kombinacija različit bio-

aktivni jedinjenja čini šipak zanimljivim sa stanovišta savrimene nutritivne nauke.

Kako koristit šipurak?

Čaj od šipurka

Za jednostavan čaj mož se koris-tit usitnjen, osušen plod. Jednu do dvi kašikice šipka prilit s oko 250 ml vode i ostavit nek odstoji. Kod pripravljanja čaja triba vodit raču-na da dugotrajno kuvanje i visoka temperatura mogu uticat na sadržaj vitamina C, pa je za očuvanje ositljivi jedinjenja pogodnija pažljivi termička obrada. Nakon pripravljanja čaj se procidi kroz sitnu citku.

Domaći čajni napitak s jabu- kom

Suvi šipak mož se kombinovat s nekoliko kriški jabuke i malo ci-meta. Sastojke prilit toplom vo-dom i ostavit desetak minuta, a potom procidit. Dobija se blag voćni napitak koji se mož pit vruć el olađen.

Šipak za zimnicu

Od potpuno zriili plodova tradi-cionalno se pripravljaaje džem i pekmez. Prilikom čišćenja potribno je uklonit simenke i unutrašnje dlačice, koje mogu izazvat meha-ničku iritaciju u ustima i grlu. Za zimnicu se mogu koristit i termički obrađeni plodovi, nuz računan-je na to da obrada minja dio njegov nutritivnog sastava.

Mali savit: šipak je zafalan za berbu upravo u jesen, al plodove triba sakupljat na čistim mistima, udaljenim od intenzivnog saobraćaja i drugi mogući izvora zagađe-nja. Kod samoniklog bilja važno je pravilno pripoznavanje vrste prija sakupljanja.

B. N.

RIČ-DVI S VOZAČOM POBIDNIČKOG GRILA „SRPSKOG KASAČKOG DERBIJA”

Godine se nižu, a stil rada i vožnje ostaje isti

Karijera Mirka Oračića, vozača i trenera konjički kasački grla, traje već 35 godina. Rano se počeo baviti konjičkim sportom, što je nekako bilo i normalno u porodici Oračić koja je generacijama posvećena ovom sportu, pa i nekako ne čudi što je baš Oračić bio na sulkama grla Imoka AT koja je osvojila 99. izdanje „Srpskog kasačkog Derbija”.

Mirko Oračić, vozač pobidničkog grla Imoka AT tokom 99. „Srpskog kasačkog Derbija”

Osvajanje velike trke i te kako prija, priznaje to i Oračić, ali su adrenalin i zadovoljstvo posli prolaska kroz cilj brzo splasnili – taman su trajali dok je trajala ceremonija dodile trofeja. Jer, u jednoj karijeri koja toliko traje, ima dovoljno vremena da se svati da su i pobede i porazi sastavni dio sporta.

– Za mene je trka – trka. Svaka trka mi je važna. Naravno da mi je drago što sam osvojio Derbi, al nisam to doživio ko štogod zbog čega se tribam šepurit – pripovi-

Slavlje prid ulazak u liniju cilja – pobidnici Srpskog kasačkog Derbija

da nam Oračić nakon što je već prošao dovoljno vremena od nastupa u Adi, u trki generacije za grla domaćeg odgoja.

Imoku AT nije rano uvodio u sezonu. Ko trogodišnjakinja već je imala dosta trka, pa joj je, kako kaže, trebalo dat vremena da se odmori i pripravi za ono što je najvažnije.

– Krenio sam s njom tek u junu. U prvoj trki u Somboru bila je peta i to nije bilo štogod što me je zabrinilo. Znao sam da još nije „otvorena”, nisam išo na brze radove. Posli je trčala „Probni Derbi”, di smo imali peh, pa je pobidila u Memorijalu „Albe Tumbas”. U kvalifikacijama za Derbi je ostala oko 200 metara iza starta, pa je opet stigla do trećeg mesta. Onda sam već vidio da je mnogo bolja.

Za trenera je, međutim, najvažnije bilo da forma bude pogodena baš onda kad treba.

– To je sve do stila. Svako ima svoj stil treninga i svako zna šta radi. Moraš znat šta očes od konja. Ne možeš od svakog tražit velike stvari. Ako je konj za obične trke, radiš s njim, ideš na to da bude drugi, treći, četvrti, malo zaradiš, malo ga uključiš. Pravi konj mora da se menadžira. Ne mož svake nedilje ić i ne mož trčat na svakom hipodromu.

Kod Imoke je, kaže, sve leglo upravo na dan Derbija.

– Nikad nije bila taka ko tog dana. Bila je spremna i psihički i fizički. Sve se poklopilo.

Iako se u trkama mnogo tog mož dogoditi, Oračić kaže da u završnici Derbija nije imo osičaj da mu pobida izmiče. Uostalom, na čelu trke je bio od početka do kraja, brez prave pritrnje.

– Ni u jednom momentu nisam imo osećaj da će me kogod stisnit. Na 800 metara sam se okrenio i čeko da vidim kako idu ri-

vali, prija svi Dalida Bull JMH – ona je bila pravi takmac. Međutim, to se nije desilo. Da je kogod krenio u napad, išli bismo sigurno sekund brže, trka bi bila interesantnija, ali to se nije desilo.

Njegova procina trke nema mnogo veze sa štopericom. Više viruje onom što je tokom rada upozno kod konja.

– Ne vozim na štopericu. Znam šta sam odradio kod kuće i znam na startu koliko mož. Znam kad tribam krenit, koliko ću je tamo potrošit, da li ću uspit doć do pozicije. To već znaš kad radiš sa konjom.

Taki je i njegov stil vožnje. I posli tri i po decenije osto je viran osnovnoj ideji – dobro pripravit konja, a zatim pokušat od samog početka nametnit ritam.

– Moja vožnja se uvijek svodi na dvi stvari: da spremim konja i da idem sa starta na čelo. Kad imaš dobrog konja, možeš čekat, zav-

lačit se, al nikad ne znaš ko će ti uletit, ko će galopirat, ko će prominit poziciju. Više volim vodit tempo, jel znam koliko moji konji mogu.

Iskustvo mu je, kaže, prominilo tušta tog u procini, al osnovu njegovog odnosa prema trkama čini ono što je naučio mnogo ranije – kroz porodicu i rad s ocom Antunom Oračićom. U kasačkom sportu je od ditinjstva, a s 15 godina počeo je voziti trke. Danas iza sebe ima 35 godina u sulkama. Porođična tradicija dobila je posebnu dimenziju upravo osvajanjem ovogodišnjeg Derbija. Prija 33 godine njegov otac Antun s grlom Holi-dej osvojio je 66. izdanje Derbija. Kad je Mirko prošao kroz cilj u 99. Derbiju, ta pripovijetka mu je prošla kroz glavu.

– Pito me je Miloš Jeremić, oficijelni spiker, prija Derbija da li sam sujeveran i onda je počela ta priča oko brojeva 66 i 99. Kad sam prošao cilj, tek onda je sve stiglo.

O kasačkom sportu divani brez ulipšavanja, sa iskustvom čovika koji je u njemu provo najveći dio

života. Pamti vrime kad je bilo mnogo više mladi vozača, kad su nagrade imale veću težinu, al i kad je odnos izmed ulaganja i zarade bio drugčiji.

– Kad sam počinjо vozit, sa 16, 17 godina, tata me je poslo sa konjima u Beograd, dobio sam tri trke i dono kući 3.000 maraka. Holi-dej je bio konj godine i za jednu sezonu zaradio oko 15 hiljada maraka. To je onda bio ozbiljan novac.

Danas je, smatra, najveći problem to što je kasački sport postao skup, dok nagrade ne prate ulaganja.

– Konj tušta košta, a nagradni fond u jednoj trki je oko 80.000 dinara. Kad sam ja počinjо, bilo nas je desetak mladi koji smo vozili, Mukić, Katanić, Krajnović... Danas nas je otprilike toliko, samo smo se popunili s nekoliko novi. Sport nam stagnira. Ne volim ideju da se kaže da ljudi na hipodrome dolaze da bi vidili strana, uglavnom islužena grla – dolaze vidit mlade konje, dvogoda grla, da vide svojeg konja, svojeg komšiju. To triba nigovat.

Srebrna potkovica za najboljeg - Mirko Oračić i Eniko Šoljmoši (pridsidnica KK „Halas Jožef“ iz Ade)

Pokazo je to i Derbi, nisam mogо virovat kad sam vidio koliko je ljudi u Adi navijalo za Imoku. To mi je bilo posebno drago.

I dok divani o sportu, jasno je da Mirko i dalje razmišlja prija svega

ko trener. Njegov odnos prema konju zasniva se na strpljenju i vrimenu. To očekiva i od vlasnika.

– Oma da kažem kako stvari stoje. Ako mož – mož, ako ne mož – to je to. Nemam problem s gazdama. Svaki koji je strpljiv i da mi odrešene ruke ima rezultat. Za misec, dva ne možem napraviti konja. Za šest miseci, za godinu dana, mož bit i te kako dobar.

U njegovoj pripovijetki svoje mистo ima i ćer Doris, koja je jedno vrime trenirala s njim i završila obuku za profesionalnog trenera. Danas je više posmatrač i kritičar neg vozač, al Mirko kaže da njezino mišljenje zna bit vrlo direktno.

– Ona mene ritko zove tata. Mirko el Miki. Kad štogod nije kako je ona mislila, kaže: ‘Mirko, nisi dobro vozio.’ Onda joj ja kažem: ‘Napravi licencu, staviću te ja, pa da vidiš kako je.’

Imoku AT su poslali Derbija čekali još Memorijal „Tomislav Višnjić“, „Revanš Derbi“, a ukoliko sve bude prema planu, sezona bi mogla bit završena nastupom u Mađarskoj.

N. S.

SVIDOCI SMO KAKO NI KLIMA VIŠE NIJE ISTA KO KADGOD... (I)

Suša ko nepovoljna klimatska pojava

Suša je za mnoga područja uobičajena pojava, koja se ponavlja bez uočljive pravilnosti. Iako se mož sušit u skoro svim dilovima sveta, njezine karakteristike variraju od regiona do regiona. U najširem smislu, suša je posljedica nedostatka padavina tokom dužeg vremenskog perioda, što dovodi do nestašice vode za kakve aktivnosti, grupu aktivnosti el cio jedan sektor u životnoj sridini. Bez obzira na definiciju, jasno je da se suša ne mož posmatrat samo ko fizički fenomen.

Pojam i definicija suše

Razlika izmed aridnosti i suše

Aridnost kakog regiona ukazuje da u njemu postoji stalan manjak padavina u odnosu na normalne el pak potrebne vridnosti (u nikim regionima manjak padavina toliko dugo traje da su te male vridnosti postale normalne) u tom regionu. Aridnost je obiluje klime kakog područja. Sa druge strane, suša pridstavlja, obično, kratkotrajno odstupanje dospile količine padavina i izmireni temperatura vazduha od normalni vridnosti za dato područje i doba godine. Bez obzira na to za koje potrebe se definiše suša, neophodno je da ova definicija uključiva i odstupanje aktuelnog odnosa izmed padavina i evapotranspiracije na kakom području od normalne vridnosti ovog odnosa određenog za višegodišnji niz podataka. Takođe je važno uzet u obzir i vremensku raspodilu (padavinski režim, kašnjenje početka kišne sezone, veza izmed pojave padavina i fenološki faza najzna-

čajniji ratarski kultura u posmatranom području) i efikasnost padavina (intenzitet padavina, broj kišni epizoda). Drugi klimatski faktori, ko što su visoke temperature, velike brzine i jačine vitra i niska relativna vlažnost, su često povezani sa pojavom suše u mnogim područjima sveta i mogu značajno uvećat njezine posledice.

Sušu ne treba posmatrat samo ko fizički fenomen i prirodnu pojavu. Njezin uticaj na cilo društvo posledica je interakcije izmed prirodnog fenomena (manjak padavina u odnosu na očekivane vridnosti koji je posledica prirodne varijabilnosti klime) i zahtiva ljudi za stalnom opskrbljenošću vodom. Ljudi često pogoršavaju efekte suše. Suše koje su poslednji godina pogodile i razvijene i zemlje u razvoju imale su značajan uticaj na ekonomiju i životnu sridinu ovi zemalja pojačavajuć ranjivost cilog društva na ovu elementarnu nepogodu. U načelu, postoje konceptualne i operativne definicije suše.

Konceptualne definicije suše koje se formulišu uopšteno, imaju

za cilj pomoć ljudima da razumiju koncept suše. Na primer, mož se kazat da je suša neuobičajeno dug period s izraženim deficitom padavina koji dovodi do ekstenzivnog oštetećenja biljaka i smanjenja prinosa. Konceptualne definicije su takođe od značaja prilikom dizajniranja strategije za borbu protiv suše. Recimo, australijska strategija polazi od pritpostavke da je suša rezultat normalne varijabilnosti klime, i zbog toga finansijsku pomoć farmerima odobrava samo u slučaju „izuzetno sušni uslova“, kad je suša intenzivnija od „normalne“. Pojam „normalne“ suše je za pojedina područja definisan na osnovu naučno zasnovani studija. Na ovaj način je izbignuta situacija u kojoj su proizvođači, zbog nedovoljno dobro definisani uslova, svaki nekoliko godina tražili podršku države za saniranje šteta od suše.

Operativna definicija suše treba pomoć lakšem definisanju početka, svršetka i intenziteta suše. Početak suše se obično definiše ko trenutak u kojem količina padavi-

na el neki drugi relevantan klimatski element u određenom iznosu odstupa od svoje sridnje el normalne vridnosti za dato područje. Ovo se obično čini poređenjem osmotreni vridnosti meteorološki elemenata sa njegovim 30-ogodišnjim prosikom. Granična vridnost odstupanja za mnoge potrebe se, nažalost, češće procinjava neg što se određiva na osnovu precizni relacija izmed pojedini efekata i/el parametara koji opisivaju sušu.

Jedna od operativni definicija poljoprivredne suše se zasniva na poređenju dnevn količina padavina i intenziteta evapotranspiracije, kako bi se utvrdio intenzitet smanjenja sadržaja vlage u zemljištu. Potom bi se ovaj odnos povezo s ponašanjem biljke (dinamika vegetacije i prinosa) u različitim fenološkim fazama. Jedna ovaka definicija mogla bi se upotribit za potrebe operativni procina intenziteta suše i njevi efekata praćenjem vridnosti meteorološki elemenata, sadržaja vlage u zemljištu i rasta i razvoja biljke tokom vegetacionog perioda, nuz kontinuirano korigovanje uticaja ovi faktora na prinos prilikom žetve (odnosno branja). Operativne definicije suše mogu se koristit i za analizu frekvencije, jačine i trajanja suše tokom posmatranog istorijskog perioda. Međutim, ovake definicije podrazumivaju časovne, dnevne i mesečne meteorološke podatke, ko i podatke koji divane o efektima suše na, recimo, poljoprivrednu proizvodnju (promina komponenti prinosa i prinosa i sl.). (nastavlja se)

Nikola Ostrogonac

Savitodavac PSSS Subatica

JOHN DEERE

Junior Club

Laka registracija na našem veb-sajtu

- ✓ Čitaj vesti iz Junior Kluba direktno u svom domu.
- ✓ Preuzmi svoj poklon za rođendan.
- ✓ Pridruži se zabavi.
- ✓ Za svu decu uzrasta do 12 godina.

Poseti naš veb-sajt, John Deere Junior Club!
Naći ćeš zanimljive informacije, zabavne igre,
novosti i još mnogo toga
iz svih krajeva sveta poljoprivrede!
Ovde možeš i da se registruješ u Klub.

